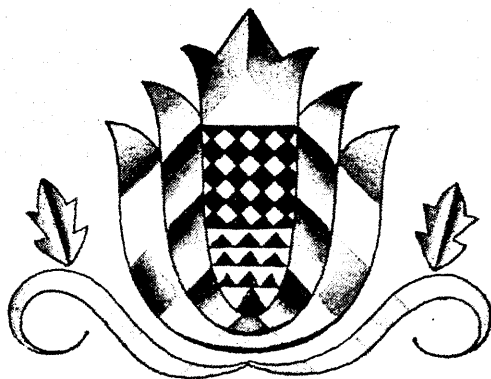

EESTI RAAMAT

NR. 2 * 1936

SP-2-462

Maailmasõda memuaarides.

O.Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUSEL“ ilmub

Maailmasõja memuaarseeria

Toimetajad:

A. Feldmann, A. Hanko, E. Kippel, K. Melso.

Siin jutustavad sakslane, venelane, prantslane, inglane ja eestlane oma isiklike mälestusi maailmasõjast. Mitte ükski kroonika ega ilukirjanduslik romaan ei suuda edasi anda seda, mis sündmuse kaasa teinud inimene oma mälestustega.

Kõik raamatud on rikkalikult illustreeritud originaalfotodega.

Seeriasse kuuluvad järgmised memuaarid:

Vabahärra Manfred von Richthofen:

Punane lendur. Tõlkinud A. Hanko. (Trükis)

Kindral A. A. Brussilov:

Minu sõjamälestused. Tõlkinud E. Kippel.

Kolonel Campagne:

Ristide tee. Tõlkinud J. Sarv.

Thomas Lowell:

Võitlused meresügavuses. Tõlkinud A. Hanko.

Ed. Grosschmidt:

Suures heitluses.

Kõik raamatud ilmuvad hiljemalt 1937. a. veebruariks

Esimene raamat ilmub juba lähemal ajal.

Seeria ettetellimise hind kuni 15. detsembrini on 12 kr.

Osade viisi makstes on seeria hinnaks 14 krooni.

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 5.—, järgmisel kuul kr. 5.— ja kolmandal kuul kr. 4.—.

O./Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Tartu, Gustav-Adolfi 8. // // // Tel. 2-66.

Eesti Raamat

KIRJANDUSKRITILINE AJAKIRI

Nr. 2

26. september

1936

ILLUSTREERITUD „KALEVIPOEG“.

Raamatuaastal teostus pikemat aega kõnes olnud „Kalevipoja“ illustreeritud väljaande ilmumine. Uue teose saatesõnast selgub, et see tahab olla raamat, mille „Eesmärgiks on: viia eesti rahvusliku kirjanduse kuulsaim ja mõjurikkaim „esimene originaalteos“ väärilisel kujul tõesti iga eestlase kodusse“ (lk. 287). See eesmärk on suurel määral materiaalselt teostunud. Ümmarguselt 10 000 eks. trükist on läinud üle 6000 tellijaile (vt. „Eesti Kirjandus“ 1936, nr. 4).

Nii võib uut „Kalevipoega“ lugeda raamatuks, mille juures peatumine huvitab võrdlemisi laialisi hulki, pealegi, kui nimetatud teose üle senised sõnavõttud on olnud väga kontrastsed. Meenutagem ühel poolel ajalehtede följetoniste, kes otse peale kõnesoleva teose ilmumist asetasiid selle oma kõverpeegli alla ja panid rahva südamest naerma oma „viltunägemisega“. Ja teisel poolel paar, kolm „Kalevipoja“ apoloogilist retsensiooni. Üks puhtreklaam-retsensioon A. Palmilt („Eesti Kirjandus“ nr. 4, 1936), mis avaldatud nähtavasti kirjastuse omal algatusel, ja paar tagasihoidlikumat H. Pauksonilt, kus autor, eriti „Uue Kalevipoja illustratsioonides“ („Uus Eesti“ 5. II 1936), jagab oma erandlikku seisukohta „Kalevipoja“ kunstilise külje juures nendega, „kes kunstiküsimustega on tegeleenud ka varem“.

Käesolevas püütakse „Kalevipoja“ kunstilist palet vaadelda laiema lugejaskonna seisukohast, hoolimata mõne üksi ku „kunstiuurija“ eralõbust ning maitsest.

Elkõige tuleb sedastada, et senised „kustitundjad“, kes „Kalevipoega“ vaadelnud, pole süvenenud uue teose saatesõnas rõhutatud sõnadesse, et illustreeritud „Kalevipojaga“ tahetakse „väärilisel kujul“ rikastada iga eestlase kodu. Seega nad on unustanud kritiseeritava teose põhiküsimuse: kellele on määratud illustreeritud „Kalevipoeg“ ning mis ülesanne on temal?

Iga ülesanne ning küsimus nõuab vastavat lahendust ja vastust. Kui üks teos on määratud rahvale, siis tuleb ta esitada nii, et ta oleks sellele arusaadav. „Spetsidele“ peaks teada olema, et esteetika algeline tõde on: kunstiteos saab alles siis kunstiteoseks, kui tema ees seisab maitsja, arusaav inimene. Ilma selleta on tegemist vaid määratud paberiga või sõnade mulinaga, mida on vastik vaadata või kuulata. Pakkuda rahvale määratud teoses seesugust kunsti, mis huvitab ning on mõistetav vaid mõnele üksikule „kunstiurijale“, on sama, kui keegi oma eralõbudeks eemalseisjailt raha petab. Et kunstitöö oleks rahvale arusaadav, see nõuab kunstnikult stiili, väljenduslaadi valikut, või, kui kunstniku eneseavaldus on äärmiselt omapärane, ta ise „uue stiili looja“, nagu on nimetatud „Kalevipoja“ illustratsioonide autorit K. Rauda, siis kunstniku valikut, kes suudaks end laiematele hulkadele arusaadavalt väljendada.

Mis väljenduslaadi valikusse puutub, siis on rahvaliku teose juures otse paratamatu nõue, et see peab põhitoonilt olema tõsieluline, loomulik, realistlik-klassitsistlik, mitte modernitsev, äärmusse kalduv, nagu seda on puhtal kujul seesugused ajaloolised kunstivoolud nagu dadaism, futurism, kubism, impressionism, ekspressionism ja sümbolism. Meenutagem siin seda rahva kirjanduskunstist võõrdumist, kui noor-eestlaste eestvõttel meile tungis moodne impressionistlik, sümbolistlik, futuristlik ja ekspressionistlik kirjandus. Sama rahva kunstist võõrdumine on järgnenud ja kestab üha edasi modernitsemise, äärmise omapäratsemise tagajärjel meie kujutava kunsti alal. Pandagu käsi südamele ja küsitagu: palju on meie hulgas neid, kes tõsiselt elavad kaasa meie kunsti pühapäevahetki, kunstinäitusi? Viimased on meie rahvale, ka intelligentsile, midagi võõramaa loomaia taolist, mille ees seisatakse jubedustunnetes, veendumusega: „Tänu, et see kõik on meist tõesti kaugel.“ Näitustelt tulles trööstitakse end sellega, et ei olda „asjatundja“, „kunstiurija“, ja ostetakse rändavalt käsitöoliselt papile maalitud Böcklini „Surnute saare“ koopia!

Uue „Kalevipoja“ kunstiline pale on pikk samm edasi meie rahva kunstist võõrutamise alal.

„Kalevipoja“ illustreerijate valikul on K. Raua juures komistatud päris rängalt teose ülesande vastu, mis saatesõnas avaldatud — „rahvale“. K. Raua väljendusviis on rahvale üldiselt arusaamatu ja esteetiliselt mittenauditav.

Raud on „Kalevipoja“ illustreerimisel püüdnud rõhutada teose ja sündmustiku arhailikkust. Ta toetub täiel määral Kreutzwaldi sõnadele, mis avaldatud „Kalevipoja“ esimese trüki eessõnas (1857): „Kalev-iid pole mingi sangar klassilisest antiikajast, kust meie luuletajad oma ideaale laenavad. Antiiksest koolist välja kasvanud

nüüdisaeg ei oskaks üldse joonistada niisugust abitud, ennevee-uputusaegset koletist, nagu rahvasaaga kujutab eesti rahvussangarit, kelle kehajõud ületab iga mõõdu ja usutavuse, kuna ta vaimsed võimed on nii piiratud, et ta näit. nõu küsib lindudelt ja väikesilt neljajalgseilt loomilt kõige lihtsamais asjus, mida need iseendast mõistavad, ja arvabki end olevat kohustatud nende nõu järgi käima.“

K. Raud on püüdnud endalt heita oma kunstniku-sünni, s. t. „antiikse kooli“ ja on tahtnud Kalevipoega kujutada nii, nagu ta võis seista omal ajal rahva kujutluses ja nagu teda oleks rahvas sellal omal lapsikul astmel ise kujutanud.

Nii on kunstnik oma ülesande juurde asunud puhtabstraktseil kaalutlusil ja ongi maalinud Kalevipoja gorillalikuks koletiseks, kelle väike nõõpnõelapea ja õllekannusuurune rusikas peavad rõhutama kangelase tohutut rumalust ja ülevat jõudu.

Siin Kalevipoja rumaluse rõhutamisel meenub üks tõik kesk-koolist, kus keegi õpilane Kalevipoja karakteristikat alustas sõnades: „Kalevipoeg oli päris loll. Ta oli isegi rumalam kui loom...“ — Viiks kõrvale ligemalt arutada, mis seisab rahvaluules üldse ja „Kalevipojas“ selle taga, et küsitakse nõu loomadelt ja lindudelt, aga olgu öeldud, et looduse poole pöördumises rumalust näevad meie „targad“, tänapäeva-inimesed, mitte loodusrahvad. Otsene järeldus sellest on: kui Kalevipoega tahetakse nii kujutada, nagu ta oli kord rahva kujutluses, siis ei tohiks kujutatavasse kanda meie, tänapäeva-inimeste seisukohti. K. Raud on seda teinud.

Jääb järele Kalevipoja sündmustiku kujutamine primitiivselt põhjusel, et aimata järele, kuidas rahvas seda omal lapsikul, madalal arenemisastmel, kunstilise hariduseta oleks kujutanud.

K. Raud on seda tõenäoselt suutnud oma dadaistlikes joonistuses („Linda röövimine“, „Assamalla lahing“, „Kalevipoeg ja saare piiga“). Siin võib tõesti kahelda, kas nende piltide autoril on kunstilist eelharidust, sest meisterlikku aine käsitlemist, mida nõuame iga kunsti alal, on siit raske leida. On raske öelda, palju kunstniku-enesesalgamist see on autorilt nõudnud. Et see tõesti kerge pole olnud, näitavad monteerimisjäljed näit. pildil „Linda röövimine“. Kahjuks aga on seesugune mittekunst järeleaimav kunst esteetiliselt mittenauditav, kunstiuurijaile aga küllalt huvitav kui igasugune teine omapärane kunstniku võte ülesande lahendamiseks.

K. Raud kaldub oma joonistuses ekspressionismi. Seda igatahes nendivad tema kunsti uurijad ja tundjad. See pole veel iseenesest mingi suur imetegu. Igas kunstis leidub ekspressiooni,

pealegi „Kalevipoja“ tekst ise otse kubiseb suurendusist, millede esiletoomine maalimisel on paratamatu. Kahjuks aga on K. Raua ekspressionism, s. t. sündmuse vaimuse rõhutamine väga abitu ja sageli koguni vastupidiselt mõjuv. „Rumalust“ võib ju rõhutada väikese peaga ja jõudu suurte rusikatega ning jämedate jalgadega, kuid kui jalgade massiivsusega minnakse nii kaugemale, et need vajutavad kangelase kõvasti maa külge, siis saame raskesti seisva puukuju, millel puudub igasugune liikumisvõimalus. Rõhutades hobuse toredust ja edasiliikumise kiirust jämedate jalgadega ja tohutute kapjadega, saame setuka, sest kogemusest on teada, et jämedate jalgadega hobused on kõik sandid.

Loendatud piasjad pole loomulikult nii olulised, et juba nende põhjal kogu tööd hukka mõista. Oluline on see, et selle, teadlikult valitud stiiliga, s. t. ekspressionismiga — „puhta vaimusega“, on autor põrganud käesoleval korral väga tähtsate nõuete vastu. Need on maastiku, rahvustüübi ja osalt ka rõivastise küsimused.

Rahvusliku, kohaliku sündmuse juures ei tohi unustada maastikku, kus tegevus toimub, sest see on vajalik orienteerumiseks, ligindamiseks. Ekspressionism, „puhta vaimuse rõhutamine“ ei taha seda võimaldada. Ja nii näemegi, et kõik ekspressionistid on kaldunud maalima eksootilisi maastikke. Ka Raud on „Kalevipoja“ illustratsioonides püüdnud maastikust kõrvale hiilida. Üldmulje tema illustratsioonidest jääb, nagu toimuks kogu tegevus kõrves. Realistlikumalt mõjuvas pildis „Tagasitulek allmaailmast“ näeme isegi paari palmipuud! Nii puudub K. Raua illustratsioonides kodumaa maastiku abi, mis ligindaks ning ärataks soojust.

Rahvuslikuks nimetatud teose illustreerimisel oleks tarvilik olnud ka rahvustüübi otsimine ja lahendamine. K. Raul pole Kalevipojast ühtegi ümmargusemat kujutlust tekkinud, rääkimata rahvustüübist. Ta näitab kangelast kord koguni purjus venelasena („Võrgud allmaailma teel“). On tegemist isegi seesuguse põhjendamatu nähtusega, et kangelane oma elukäigu hilisemas sündmuses esineb nooremana kui varemas eas.

Lõpuks on meile, põhjamaalasele, oluline ka rõivastise küsimus. Just vanemat aega kujutades, sest alasti keha ei saa hästi ühegi ajaga siduda. (Pärdikliku inimese asetame küll ehk varajasse kiviea, kuid selle juures kaob täielikult rahvus!) K. Raud pole rõivastisest endale küsimust seadnud. Ta unustab oma „koolist loobumise“ ja maalib antiikse kooli mõjul alasti kehi ülimumoodsas vaimus. Asetab kangelase isegi pimedasse öhe alasti magama, riided pea all, või jälle tõmbab temale selga vene särki, või näitab teda tänapäeva turbatöölisena vaid pükstes!

Kirjandusteose illustratsioonidelt oleme harjunud nõudma sisu selgitamisele kaasaaitamist. Raua omad on sellest kaugel. Nad mõjuvad segavalt.

Väga teravalt annab tunda, et vaadeldavad illustratsioonid on sündinud pikal ajavahemikul ja et nende loomisel pole silmas peetud üht kindlat raamatut, kus nad paigutatakse ühete kaante vahele. Nii leidub „Kalevipojas“ terve rida illustratsioone, mis iseisivate maalidena võiksid figureerida meie kunstinaätustel, kuid mitte ühe teose illustratsioonidena, kus nõuame stiilis ühtlust ja kujutatavas kompositsiooni mitmekesisust. Näiteks kaks „Kalevipoja“ illustratsiooni: „Kalevipoeg magamas“ ja „Kalevipoja surm“. Siin esitatakse kaks sarnases poosis alasti keha, milledest, nii imelik kui see on, magav keha paistab liikmeist murtud pool-roiskunud laibana ja teine, s. t. laip, rahuliku magajana. Oleks olnud parem, kui autor oleks magajast surnu teinud!

Tekib kahtlus, kas autor pole mitte kaht eri ajajärgul maalitud, sama teemaga pilti seega erinevaiks teinud, et on hiljemini, kui oli tarvis Kalevipoja illustratsioone, ühel magajal kääridega jalad maha löiganud. Raua joonistustel leiduvad peened retušeerimata jooned näitavad, et kunstnik tarvitab oma töö juures väga palju kääre.

Muu seas on „Kalevipoja surm“ väga saamatu, naiivne lahendus ärälõigatud jalgadest. Miks pole autor siin teksti kohaselt oma ekspressionistlikku ainekäsitlust kasutanud Kalevipoja hirmsate valude — „taeva poole kisendamise“ ja „verejade voolamise“ rõhutamiseks?

Teine paar kompositsioonilt ligidasi töid on „Leinav Linda“ ja „Iru ämm“. Nende piltide juures võiks jällegi allkirjad vahetada ja lugeja ei kaotaks midagi, pigemini võidaks, sest „Iru ämmas“ võib leina rohkem leida kui eelnevas. „Leinav Linda“ ise on pilti kääridega sisse monteeritud. See trikk peab vaatajas süvendama aukartust selle halli-valgelaigulise paberi kunstilise väärtuse vastu! Muud mõtet seesugusel võttel käesoleval korral pole, sest see taust on igale harilikule vaatlejale tõesti odav.

Sügav hingelisus ja mõte, mida kunstnik on tahtnud neis piltides väljendada, on hävitanud kõik, mida otsiks silm. Ja üldmulje ekspressionistliku intensiivistamise tagajärjel pole harilikul inimesel seal midagi vaadata peale lageduse ja halluse.

„Kalevipoja“ „kriitahvli“ vaatlusel ei tohiks heatahtlikemgi arvustaja märkimata jätta, et terve rida neist on skitsid ja mõjuvad lõpetamata töödena. See on hukkamõistetav „luksusteoses“, nagu seda tahab „Kalevipoeg“ olla.

Seesugused on järjekorras: „Kiviviskamine“ (kuidas üldse on võimalik visata mõlkiöödud plekist käsivartega?), „Vägikaika vedamine“ (ei saa aru, mis seal on vedada; on päris koomiline, et tugev mees end nii pingutab kreeka saatüri näoga kiisakala vastas!), „Teekond allmaailma“ (vaadake 15-aastast poisikest, kes tuleb koopast, käterätik pea peal!), „Sõjasõnum sõitemassa“ (ei tea, mida see mees joo sellest torust!). Lõpuks on ka „Kalevipoja surm“ poolikuna tunduv, olgugi et sellel leiduvad peened monteerimisjooned näitavad kunstniku meeleheitlikku ainega võitlemist.

Odava võttega, paikamiseks kasutades erisordilist paberit ja retušeerimata jättes piltide monteerimisjäljed, saavutab autor, et tema pildid esialgu mõjuvad arhailiselt, näit. „Linda röövimine“, mis tundub restaureeritud krohvimaali fotona. Kuid see efekt ei kuulu esteetilise elamuse, vaid puhtalt teadusliku huvi alla, mis püstitab seesugused küsimused: Millal see on valminud? Kes teinud? Imelik tehnika! Imestamisväärt julgus! Jne. jne.

Puhast vaatlemisrõõmu, mida nõuame kunstiteostelt, enamik „Kalevipoja“ kriittahvleid ei paku. Nende juures mõtleme rohkem kunstnikule, s. t. K. Rauale, kui käsitledavale ainele — „Kalevipojale“. Kahtlemata aga pakuvad „Kalevipoja“ „tahvlid“ suurt huvi kunstiuurijaile omapärasesse kunstnikuisiksusse tungimiseks. See on aga rohkem eralõbu ja seda oleks olnud võimalik saavutada ka ilma nende trükkimiseta rahvale määratud raamatusse.

Nüüd seisab rahvas oma illustreeritud „Kalevipoja“ ees täies teadmises, et maalikunst on midagi väga suurt, rasket ja seedimatut, millest tuleb võimalikult kaugele põgeneda. Kirjutage meile nii — ja meie jätame raamatute lugemise. Komponeerige meile nii — ja meie unustame laulmise!

Lõpuks peab ütleva, et illustreeritud „Kalevipojast“ võib järeldada murranguaega meie kujutava kunsti alal, sest teises olukorras ei juhtu seda, et kaks nii eriilmelist kunstnikku, nagu seda on Mugasto ja Raud, pannakse üht raamatut illustreerima. Oleks siin veel kolmaski tegelane, siis tuleks meelde tuntu valm lügest, havist ja vähist.

Mugasto puulõiked, peegeldades üldiselt hoolikat ainekäsitletust ja tehnikas meisterlikkust, on rahvale arusaadavad kui realistlikud teosed kunagi. Kahjuks aga sunnivad kriittahvlid mõtlema, et alles need on see „päris kunst“.

Peame ütleva, et illustreeritud „Kalevipoeg“, mis oleks raamatuks meie rahvale, on alles ilmutama.

A. Pärl.

AUGUST JAKOBSON: VANA KAARDIVÄGI.

Romaan kolmes jaos epiloogiga. Eesti Kirjastuse Kooperatiiv Tartus, 1935.

Tartu omapärane üliõpilaselu on pakkunud rohkesti ainet meie kirjanikkudele. Seni on ilmunud lugematul arvul teoseid, küll romaane, novelle, jutustisi ja pisipalu, milledes kas otseselt käsitellakse üliõpilaselu või riivatakse seda tunduvalt mõne muu peateema kõrval. Kuid kahjuks peame nentima, et meie üliõpilaselu oma mitmekesisusega on seni alles tõelikult kirja panemata. On esitatud küll rohkesti üksikuid, kaunis õnnestunud kujusid, kes on tüüpilised olnud teatavaile gruppidele, kuid tervet üliõpilaskonda oma iseloomulikkude eluavaldustega pole suudetud seni veel ühes teoses pakkuda.

Ka August Jakobson käesolevas teoses ei tee seda, kuigi temalt kui üliõpilaselt ja võimetega kirjanikult oleksime võinud seda oodata. „Vana kaardivägi“, nagu ütleb juba nimi, haarab ainult teatava väikese liigi tudengite elu, mida pole tahetudki laiendada kogu üliõpilaskonnale. Autor võtab käesolevas teoses vaatlusluubi alla nimelt sellised tudengid, kes paarikümne semestri jooksul on suutnud sooritada vaevalt mõned eksamid, kuid see-eest on elanud lõbusalt ja näinud ning teinud rohkesti tudenginalju. Need on laiutamise ajajärgul ülikooli astunud isikud, kes vanemates ning suuremates organisatsioonides üksikute halbade eeskujude ja oma nõrga iseloomu tõttu on sattunud libedale. Nali, joomine ja ulaelu on saanud neile peaaegu elumõtteks, kultuseks, mida nad teenivad mingi aje sunnil. Nende tahte jõud on muutunud äärmiselt nõrgaks. Nad lähevad kaasa ükskõik missuguste kiusatustega. Tuleb tuju, võtab neid taha, viib, kuhu aga iganes soovib. Nad on tujude, meeleolude inimesed, on täisverd romantikud, kes ei armasta kübetki elu reaalsust. Kaine korralik elu on neile täiesti talumatu. Nad ise peavad oma nõrkusi suureks uljuseks ning mingiks ehttudenglikuks jooneks. Üslikud arusaajamad tunnevad, et nad on siiski mehed minevikust. Viimased veteraanid. Surev rakuke, kes on ammu juba maha käinud, aga usub ikka veel oma tähe tõususse. Üks „vana kaardiväelane“ tunnistab teisele otsekoheselt: „Vaata, sõber, aeg on muutunud, aga meie ei taha ikka veel seda tunnustada ja priiskame edasi. Standardtüüp minevikust. Ja kui olevik meist aiva mööda läheb, siis kinnitame endile muudkui, et oodake ainult, et küll meie kah hüppame. Muidugi, ilma et see suur ja kiidetud hüpe kunagi järgneks“ (lk. 75). „Me oleme nagu klounid, koomilised olendid veidi romantilised, kuid seda enam üleaarused... Öösel, kõrtsilaua juures, kuulatakse päris suure

mõnuga meie lopsakat, jõhkralt-julget žargooni, meie anekdoodilisi seiklusi, meie vaheldusrikast minevikku, aga päise-päeva ajal, kui ümberringi kihab ja keeb kaine realiteet... püütakse meist kõrvale hoiduda" (lk. 80).

See on kaine mõistus, mis räägib nii „vanadele kaardiväelastele“, mille järgi ei saa aga ükski neist elada. Ei aita sellest, et kaatripäeval veendutakse, „et pole vist kogu looduses leida ainustki teist olendit, kes anduks vabatahtlikult endamürgitamisele — peale selle nõndanimetatud mõistusega ning vaba tahtega varustatud inimese“ (lk. 26). „Vanad kaardiväelased“ on alkoholiga nii läbi ligunud, et iga jooming tõmbab kaasa, hoolimata mitmekordsetest töötustest ja lubadustest jätta joomine. Vaistuliselt juhib neid elulõbu filosoofia. „Sest, pagana pihta, maailmas on ju nii hullu-pööra vähe nalja ja naeru ja miks meie ei või siis ise seda vahete-vahel teha, et tunda end paremini“ (lk. 64).

Tõepoolest, „vanad kaardiväelased“ teevadki nalja ainult vahete-vahel, sest ükski pole neist veel usku kaotanud oma studiumi lõpetamisele. Kõik loodavad kord saada vilistlasteks ja siis aegamööda tasuda oma suured võlad. Selles lootuses tehakse sageli ka tööd — õpitakse. Kuid enamasti hakkab siis suurest tuupimisest ja mitmepäevasest toasistumisest just enne eksamit pea valutama. Minnakse välja jalutama, satutakse vastu oma paremat tahtmist kõrtsi, kust tullakse koju alles mõni päev peale eksami tähtpäeva möödumist. Ainsaks lohutuseks sel puhul on kuuldus, et „vana“ olevat sel päeval hirmsasti pinnunud ning niikuinii oleks läbi lennatud. Nii venivad semestrid ja sooritatud eksamite arv kasvab väga visalt.

Kuid „vanad kaardiväelased“, tundes ise oma õnnetust, on veendunud, et nad pole selles süüdi. „Me oleme ainult ajajärgu produkt, me oleme, kui me tahame ehk veelgi kaugemale minna — vaesed katsejānesed, kelle kannatuste varal on meie rahvake omandanud viimase kümne aasta jooksul nii mõnegi kasuliku kogemuse“ (lk. 268), sest „vanad kaardiväelased“ on selleks tüüpiliseks näiteks, kuhu viib võõrastele järeleahvimine (käesoleval juhul värsketel maaisandatel endistele isandatele), ilma omapärase ning kindla jooneta elu, nii üksikisiku kui kogu rahva.

Meie rahvas iseseisvana oli noor ja kaldus ilma kriitikata ning oma oludesse ümber töötamata jäljendama nii mõndagi vanadelt suurrahvastelt. Oma traagikas mõtlejad „vanad kaardiväelased“ tajuvad väga selgesti seda olukorda. Enda kaitseks või vabanduseks seletavad nad: „Teatud vanaduseastmel ei osata ju kunagi lugu pidada omaenda omandusest. Kõik, mis võõrale kuulub, on parem, õilsam, ilusam ja palju väärtuslikum. Ja ütles mulle, ole lahke, mida meie pole siin, Eestis, küll aastate jooksul surnuks lõõnud

välismaiste malakatega...? Kui on vaja oma asjale või oma inimesele lagipähe valada, siis toome otsemaid näiteks midagi, mis kuulub teistele. Me kanname igal võimalikul juhul inglise ülikondi, inglise mütse, imetleme prantsuse konjaki suurepärasest maitset, hõõrume vaimustunult käsi šoti viski juures, pistame endile suhu sirgevarrelised piibud ja kujutleme ise, et nüüd me kindlasti sarnaneme džentlmeniga. Ja kui mitte muud, siis suitsetame hollandi madruste kõige odavamast tubakat, seda kangesti kiites ja selle eest kõrget hinda makstes, ehkki me ise istume sageli... kas või professoritoolil. Nõndaks — milleks sa seda nimetad? kas see pole siiski analoogiline omaaegsele elumeeste ning rüütlite kultusele üliõpilasorganisatsioonides, mille liikmeskond koosnes ligi sajaprotsendiliselt talupoistest? või vanema põlve õhkamisele selle nõndanimetatud Euroopa poole?“ (lk. 269—270).

„Vanadel kaardiväelastel“ leidub veel mitu tuhat vabandust oma seisukorra seletamiseks ning õigustamiseks, kuni mitmesuguste kultuuriliste orientatsioonide propageerijate arvustamiseni, kes jooksevad „kas või nahast välja kõige võõra esiletõstmisega“ (lk. 270). Ja need võõra kultuuri vastuluure agendiks hakanud vilistlased, kes on südamest rõõmsad, kui vastav välisriik hindab nende teeneid mõne aukraadi või värvilise lindikesega, on „vanade kaardiväelaste“ arvates oma rahvale kahjulikumad kui nemad „igaveste üliõpilastena“ (lk. 270).

Tegelikult koosneb „vana kaardivägi“ umbes paarikümnest isikust, kelledest igaüks on omaette tüüp. Esitatud on kõik teaduskonnad. Seega väga mitmekesine ja kirju seltskond ning „tudenginaljaks“ soodsad võimalused. Peale ühe küüraka on „vanad kaardiväelased“ pärit kõik kehvadest perekondadest, kas maalt või agulist, ja elatavad endid peamiselt laenudest.

Autor näib oma romaani tegelasi tundvat põhjalikult kuni kõige peenemate ning pisemate psühholoogiliste nüketeni. Pole kahtlust, et peaaegu kõik teoses esinevad tüübid on elust võetud. Üliõpilasena on autor kõik kirjapandud joomingud ja naljad omal ajal nendega kaasa teinud. Sellest ka pildi tihedus, detailsus ja ehtsus kuni pisima üksikasjani.

Teose keskkujuks on arstiteaduse üliõpilane Joel Neegos, suur, tüse ning füüsiliselt elujõuline tüüp, kuid hingeliselt läbi-läbi romantik. Kümne aasta järel, päeval, kui tema ligi miljonini ulatuv vekslite hulk hakkab minema protesti, tuleb ta teadvusele. „Ta oli siiani nagu maganud, halba ja segast und näinud, nüüd aga ta jõudis üha selgemale ning selgemale virgumisele ja tundis suus vastikut maitset... kõigi oma rumaluste pärast“ (lk. 232). Küllastades oma sõpru, „vanu kaardiväelasi“, tunneb Neegos kõigi nende juures selgelt kopitamise ja mädanemise hõngu. Ta näeb ette, et

temalegi on määratud sama saatus, kui ta ei suuda ennast võtta kokku.

Vekslite protestimine alguses teda kohutab, kuid oma võrdlemisi suure intelligentsuse tõttu kohastub ta varsti olukorraga. Ja sama päeva õhtul kinnitab ta juba lustakalt: „Ena nüüd asja, mille pärast hädaldada. Kuidagi ma saan niikuinii elada, nälga ma juba kindlasti ei sure“ (lk. 274—275).

Neegose usku endasse kinnitavad kaks lähedast inimest: jõukas sõber ja selle nägus õde Tooni Madisson, kaine ja realistliku ellusuhtumisega tütarlaps, kes armunud Joelil. Tooni katsub kõigiti oma armsamat päästa. Ta võtab Joelilt sõna, et kõigil joomistel ja mürgeldamistel on lõpp. See aga ei suuda pidada ühtegi antud töotust ning hakkab kõigist lubadustest hoolimata jällegi jooma ja mürgeldama. Kõigi nõrkuste kõrval on Joel Neegosel siiski veel niipalju iseloomu ja tahtekindlust, et ta viimasel silmapilgul saab võitu enesetundest ja sõidab koju, kuigi on seal vanematele ristiks ja naabritele naeruks, nagu arvab ise (lk. 69). Tema elutung on veel seevõrra tugev, et ei taha põhjakäinuna jääda Tartu mäda-nema, vaid pigemini läheb kodukohta lihttööliseks.

Neegos matab maha ülikooli lõpetamise kavatsuse. Tema esialgseks unistuseks on tilluke kohake, kus saab hinge sees hoida ja elu rahulikult lõpule veeretada. Ta ei taha ise enam meelega oma elupäevi lühendada, sest „ainult korraks kogu kosmose ea jooksul tõuseb see aine, mis sind moodustab, arukale teadvusele, ja õnnelik on see, kes seda teadvust saab hästi pikale venitada“ (lk. 275). Surres võib Joel rahulikult taevataadile öelda: „Mina olen Joel Neegos, vana kala, ja olen näinud maailmas küll valgust, küll pimedust. Olen kõndinud mööda tippe ja olen roomanud edasi mööda põhja... veristel põlvedel, pakitseva hingega“ (lk. 273).

Kõigest hoolimata on Joel Neegose kuju väga sümpaatne. Ta tundub liigagi armsa, avaramõistusliku ja heasüdamliku noormehena. Ei suudaks nagu uskudagi, et nii arukas inimene on kümme aastat Tartus maha lõbutsenud. Jakobson on Joel Neegose kuju joonistanud erilise soojuse, asjatundlikkuse ja hingelähedusega. Joelil sümpaatsus on seletatav sellega, et autor esitab teda meile kabel viimasel Tartus viibimise päeval, mil käemehed loobuvad mitte üksnes uutele, vaid ka pikendusvekslitele allkirjade andmisest. See asjaolu paneb Neegose aju eriti kiiresti tööle, tõstab tema vaimset arvus-tusvõimet ja sunnib mõtlema, enda elu ning olukorra üle kainelt ja reaalselt. Tema mõtted ega tunded pole seega tüüpilised senisele, vaid rohkem tulevasele elule. Ta on õieti „vanade kaardiväelaste“ ärganud südametunnistuseks.

Huvitavamaid kujusid „vanast kaardiväest“ on veel jurist Karl Koosa, samuti suurekasvuline kui Neegoski. Tema esitab kaardi-

väelaste kõige põhjakäinumat osa. Epiloggis ta viimse mohikaanlasena on jäänud üksinda Tartu. Elab kuski agulimaja pööningukambris, joob viina, mängib üksinda nelja käe peale kaarte ja vanub oma kujuteldud kaasmängijaid, kui need juhtuvad tegema mängus mõne vea.

Samuti huvitavad tüübid on eespoolmainitud Madissonid. Tooni on normaalajaga lõpetanud ülikooli ning teotseb Tartus keskkoolis võõrkeelte õpetajana. Ta on käesolevas romaanis ainus positiivne tüüp, esindab kaalukust, kainet mõistust ja elu reaalsust isegi armastusküsimusis. Ta küürakas vend on Neegose parim sõber, väga andekas noormees, ja „vana kaardiväelane“ ainult oma valutava küüru tõttu, mille pärast laseb enda peale üht suurt jookmingut maha.

Üks omapärasemaid käesoleva romaani elurõõmu filosoofe on Joel Neegose koolivend kapten Hint. Ta on aastaid teeninud korraliku ning eeskujuliku ohvitserina, kuid pole leidnud rahuldust. Kehva mehena ta on näinud, et korralikkuse ja rühkimisega ei saa kaugele. Hint on mõelnud palju mitmesuguste küsimuste üle ja jõudnud veendumusele, et elu on üürrike ning see ei kordu üial. „Sest seda, mis sa siit saad, seda sa... saad. Ja see on kah kõik“ (lk. 235). „Tähendab — suuna kogu oma energia, oskus, osavus ja häbematus, samuti ka ausus ja minupärast kas või kõik vourused... oma lühikese olemise hästi ladusaks tegemisele“ (lk. 245). „Aga harilikult on meie elus küll nõnda, et head ja lustakat, millega oma lühikest olemist ehtida, saab ainult raha eest. Ja pealegi raske raha eest. Seepärast — katsu seda endale muretseda. Ükskõik kuidas või mil teel... Ja mõistust kasuta ainult selleks, et mitte sisse kukkuda“ (lk. 243). „Kui meil on maailmas esmajärguliseks väärtuseks meie isiklik elu, siis peaks olema vastavalt kah nõnda, et... kõik, mis seda elu ilustada ning mõnusamaks suudab muuta, on moraalne!“ (lk. 242). Elu ei tule seega lasta pudeneda märkamatu käest nagu sõrmede vahelt maha jooksvat peenikest liiva.

Hint'i arvates „vanad kaardiväelased“ talitavad õige põhimõtte järgi ja seepärast kuulub tema austus ning imetus nendele lärmitsevatele, ei millestki hoolivatele kodukootud ja omatehtud „elumeestele“.

Et oma filosoofiat rakendada tegelikkusse ellu, Hint kõrvaldab mõned miljonid riigi raha, võltsib samuti mõne miljoni eest vekslite allkirju ja toob nendega pangast raha, et aga soetada endale tulevikus elumõnusus. Paar-kolm aastat istumist selliste rahade eest, see on vaid naljaasi kogu eluaegse rühkimise kõrval. Ohvitserija vabakodaniku-põlvest lahkumiseks korraldab ta suurejoonelise õhtu ning palub Joel Neegose kaudu sellele kõik „vanad kaardiväelased“, et koos nendega ennast tunda ulja inimesena.

Kapten Hint on nagu elav näide sellest, kuhu viib välja „vana kaardiväe“ tegelikult kultiveeritud elukommete järjekindel, loogiline ning teadlik arendus ja rakendus. Meie lähem minevik on selle väite parimaks kinnitajaks. Seega on käesolevas romaanis jäädvustatud kassakrattide psühholoogia ja kuriteo loogiline tuletus algeost teo ja selle tagajärgedeni.

Nagu näeme, sisaldab kogu romaan väga palju teravat ning tabavat, kuni pahede narmasjuurteni küündivat arvustust kaasaegsete ühiskondlike elunähtuste kohta. Arvustajaks pole siin aga autor ise, nagu see on enamasti meie ilukirjanduslikes teoseis, vaid romaani tegelased. Arvustus pole tegelastele vägivaldselt suhu pandud, vaid hoovab nende loomulikust mõtte-, tunde- ja teoilmast. Teissuguseid kõnelusi ja arutlusi „vana kaardiväe“ tegelastelt oleks võimatu oodata. Autori isik, nagu kõigis varemaiski A. Jakobsoni teostes, jääb ka selles romaanis täiesti tagaplaanile. Jakobson on jäänud rahulikuks ning erapooletuks kujundajaks, nagu kunstnik seda peab olemagi. Oma romaani tegelaskonnas pole tal sümpaatiad ega antipaatiad, vaid kõik on ühevõrdselt elavad kujud, kes toimivad ning kõnelevad igaüks oma sisemise loogika ja hingeelu struktuuri kohaselt.

Kompositsioonilt kuulub käesolev teos nn. „ühepäevaromaanide“ hulka, sest tegevus toimub siin laupäeva hommikust esmapäeva hommikuni ja sellestki vahemikust langeb 24 tundi välja. Seega kogu romaani tegevustik toimub 24 tunni jooksul, kuigi sündmustik hargneb 48 tunni vältel. See kompositsiooniline võte ei võimalda autoril näidata mitte üksnes oma kunsti tihedust, detailsust, loogilist psühholoogia arendamise oskust kuni pisima finessini, vaid võimaldab anda ka „vana kaardiväe“ elust teataval momendil suure ning haarava maali. See maal esitab meile Tartu linna kohvikust kuni räpase aguli viimse katusekambrini ja seal elutsevat „vana kaardiväge“ kõigis tema arenemisfaasides ning langusastmetes. Kes on põhja vajunud, elab linnaservas omakohases miljöös, kes on vajumas, asub kuski vahepeal, kes siplevad ning maadlevad oma olemasolu eest või jõudnud koguni oma stuudiumiga lõpule, käratsevad kohvikutes, istuvad pangadirektori pehmel toolil või ajavad mingit võimalikku ja vähe tulu toovat äri.

Kõiki neid külastab Joel Neegos sel päeval, keda alandliku palujana, keda lahke kutsujana joomapeole.

Ka maali tagasein on hästi koloreeritud. Meie näeme seal tudengikorterite perenaisi, kohviku- ja kõrtsirahvast ning Tartu linna plaanigi.

Peab tunnustama, August Jakobson on saanud selle ülesandega, mis ta endale seadnud, hästi hakkama. Mitmekesisel foonil on ta

suutnud elama panna hulga huvitavaid ja elulisi kujusid ning me võime suure mõnutundega nautida üht päeva „vana kaardiväe“ elus kui peatükki lähemast minevikust.

Kui romaaniga kõigiti võib olla rahul, siis selle viimased read ja epiloog jätavad ometi kuidagi ebamäärase tunde. Midagi nagu ei sobiks seal hästi. Võib-olla ebasobivus seisab just selles, et romaani lõpp pole täiesti õnnelik ega ka õnnetu — vaid midagi vahepealset. Joel Neegos ei vaju täiesti põhja, nagu enamik teisi „vanu kaardiväelasi“, ei abiellu ka jõuka Tooni Madissoniga ega jõua selle kaudu haljale oksale. Karmilt loogiline olles on Neegospel langemiseks siiski suuremaid eeldusi kui tõusuks. Kuid autor pole tahtnud nähtavasti seda küsimust lahendada, vaid on eelistanud jätta lahtiseks. See asjaolu ei riku romaani aga tema olulisemas osas — tihedas ning plastilises olustikukirjelduses, milles Jakobson on näidanud oma erilist oskust.

„Vana kaardivägi“ on romaan, kus kahtlematult meile senisest kõige rohkem on näidatud elavaid üliõpilasi, üliõpilaste hinge. Olgugi need hinged närused, peaasi: nad on elavad. *P. Ambur.*

GEORGE B. SHAW: PÜHA JOHANNA.

K./Ü. „Loodus“, Nobeli Laureaadid. 288 lk. Hind kr. 4.—.

Pühast Johannast ehk Jeanne d'Arcist, Prantsusmaa legendaarsest rahvuskangelannast, teab meie laiem lugejaskond võrdlemisi vähe. Enamharitud publikule on see nimi küll keskkoolikursusest saadik tuttav, kuid mitte küllalt selge, sest kõik see, mis ajalootunnis nimetatud kangelanna üle faktilise materjalina omandati, langes samas läbivõetava Schilleri „Orleani neitsi“, „märatseva“ romantikaaja ilukirjandusliku toote ohvriks. Selle asemel et kuivadele ajaloolistele faktidele vastavat aega ja sündmust puudutava kunstilise loominguga eluõhk sisse puhuda ja nii õpitut kunstiteosesse peidetud rikkalikkude elamuste ja elavate, värviliste piltide mõjul täielikult omandada, pöörati mainitud teosega isegi faktiline materjal pea peale ja anti vastava ajastu vaimsest olemusest, tegelaskonna teotsemismotiivist ja nende hingeelust ebaõige pilt. Nii — selle asemel et vastava ilukirjandusliku tootega ajaloolist pilti selgitada, tõugati ta hoopis segasesse valgusse ja udusse.

Möödunud aastal ilmus EKS Suurmeeste Elulugude seerias F. Drevergi „Jeanne d'Arc“, kus püütakse anda laiemale hulkadele puhtajaloolist pilti Jeanne'i elukäigust. See teos oma

üle saja aastaarvu nimetamisega täiendab ja elustab ajalookursust üksikute faktidega, ent ei anna kontsentreeritud pilti vastava ajastu ega kangelanna hingeelust. (On küsitav, kas seda üldse kuiv teadlane suudab. Et nii kaugeid aegu ja tegelasi uuesti elustada, nende hinge tuuma tungida ja üksikuid teotsemismotiive seletada, selleks on tarvis suurt intuitsioonivõimet, peab olema midagi ajalooliste huvidega, kunstniku hingelaadiga psühholoogi taolist.)

G. B. Shaw' „Püha Johanna“ tõlke ilmumist õigustab asjaolu, et siin antakse kaugest keskaja vaimumaailmast ja selles teotsenud huvitavaima ajaloolise — ja ainukese naissuurkuju hingeelust tänapäeva teaduse ning mõtlemise tasapinnas päris tõetruu pilt. Edasi väärib see teos tähelepanu kui tänapäeva suurima inglise kirjaniku iseloomustavamaid tähtteoseid, mis ühtlasi peegeldab autorile kui Nobeli laureaadile omast idealistlikku põhiloomust.

Shaw'd huvitab eeskätt Johanna isiksus. — Kes ja milline ta oli?

Selle küsimuse lahendamisel kõrvutab ta kangelanna teiste ajalooliste suurkujudega, nagu Sokrates, Napoleon, Kristus, Muhammed jt., ning leiab siis, et see naine oli pühak samal määral kui oli seda Muhamed, ja vallutaja nagu oli seda Napoleon. Oma põhi-olemuselt aga oli Johanna Shaw' arvates arukas ja teravmeelne maatudruk, ebatavalise vaimujõuga ja füüsilise vastupidavusega. „Sõjas ta oli samal määral realist kui Napoleon: ta vaatas Napoleoni pilguga kahurväele... Ta ei lootnud, et piiratud linnad langevad Jeeriko taoliselt pasunate puhumisel, vaid kohastas oma ründamiseetodid kaitse erilaadile nagu Wellington ja ta ennetas Napoleoni arvutlusega, et kui peetakse vaid küllalt kaua vastu, siis teine annab järele... Johanna ei olnud kunagi hetkegi see, mida nii paljud luuletajad ja näitekirjanikud on väitnud: romantiline noor daam. Ta oli oma taluinimeslikus asjalikkuses läbi ja läbi maakamarast võrsunud...“ (lk. 38—39).

Niisama usutav-asjalikult seletab Shaw Johanna neid toiminguid ja tunnuseid, millede alusel teda on peetud romantiliseks, poolhulluks, nõiaiks jne. Näiteks Johanna hääli, mis andsid alul ühtede arvates põhjust oletada tema suhtlemist jumalikkude jõududega, hiljemini, teiste arvates kuradi endaga, seletab autor teaduslikult tänapäeva psühholoogia seisukohalt. — Johanna oli lihtsalt galtonlik nägija ehk eideetik, nagu seesugust nähtust tänapäeva teaduslikus psühholoogias nimetatakse. „Ta nägi kujuteldavaid pühakuid just niisama, nagu mõned teised inimesed näevad kujuteldavaid diagramme ja maastikke sekka puistatud arvudega ja võivad seetõttu lahendada raskeid mälu- ja arvutus-

ülesandeid, mis mitteeideetikule on võimatu. Nägijad ise taipavad seda otsekohe“ (lk. 33—34).

Ent, nii kui tänapäeva inimene oma sageli imetaolise loomingu ja ratsionaalse mõtlemisega pole kaotanud usku mingisse inimesemõistusega seletamatusse, üliloomulikusse, õieti on hakanud seda nüüd, peale ratsionalismi õitsengut, koguni enam uskuma ja otsima, nii jätab ka Shaw oma kõigiti inimlikusse kangelannasse üliinimlikke, seletamatuid jooni. — Johanna on erandinimene, temaga käivad kaasas müstilised, seletamatud, poolnõiduslikud juhtumused. Pole teada, kui sügavasti Shaw ise seesuguseisse põhjuslikkuse sidemeta sündmusisse usub, kuid ta teab kindlasti, et inimesed üldiselt pole sellest vabad; nende tunnete skaalas elab praegugi tõsine hirm seletamatu, tundmatu, üleva ees. Et kunstiteos täidab oma ülesande seda kergemini, mida ürgsemaile ja võimsamaile tunnetele ta koputab, siis tuleb ülevat ja üliloomulikku ka tänapäeva kunstis õigustada. — Ja nii on pannud Shaw „Pühasse Johannasse“ reaalse ning mõistuspärase kõrvale sügava müstilise joone, mis inimestes elustab usku mingisse kõrgesse, suurde ja vägevasse, mis ühiskonnas laseb üles tõusta üliloomulikkude jõududega kangelasi, kes täidavad tavaliste inimeste võimetest kõrgemal seisvat ülesannet — viia inimkonda sammu võrra lähemale ta kõrgetele eesmärkidele.

Selles peitub ühtlasi Shaw' idealism ja tema teose tuum — rahuldada tänapäeva inimese metafüüsilisi tarbeid.

Peale Johanna isiksuse teravmeelse valgustamise väärib vaadeldavas teoses hindamist keskaegsete olude ja vaimse olemuse kaine vaatlus. Autor on suutnud sisse elada keskaegsesse miljöösse ja seepärast näeb ja hindab kogu vaadeldavat sündmust tunduvalt veenvamalt, kui seda on varemini teistes teostes suudetud. Ta ise valgustab oma seisukohta järgnevate sõnadega: „Et näha teda (Johannat) õiges perspektiivis, tuleb mõista kristlust ja katoliku kirikut, Püha Rooma riiki ja feodaalsüsteemi, nagu need olelesid ja nagu neid mõisteti keskajal“ (lk. 47).

Sellel kõigiti põhjendatud alusel maalib Shaw meile Jeanne d'Arc'i kohtuprotsessist — surmamõistmisest ja rehabiliteerimisest hoopis rahulikuma pildi, kui on seda tehtud protestantlikkude mõtlejate poolt, kes pole suutnud, õieti — pole tahtnud katoliku kiriku õitseaga — keskaega — sisse elada. Näiteks protestantlikult seisukohalt, süüdistades katoliku kirikut, on kaldutud Jeanne d'Arc'i protsessis väga erapoolikuks pidama tema esimest süüdimõistmist ja põletamist, milles peaosa mängis piiskop Cauchon. Tuntakse teatavat lohutust 25 aasta pärast järgnenud rehabiliteerimisest ja Cauchoni laiba kloaaki viskamisest, katoliku kiriku kompromiteerimisest. Shaw veenab meid, et esimene protsess

oli võrdlemisi õiglane, kuid just teine „niisama autu nagu vastupidine toiming, mida meie restauratsiooni reaktioonäärid saatsid korda Cromwelli puhul“ (lk. 55).

Shaw on omas teoses selle traagilise sündmuse raskuspunkti nihutanud katoliku kirikult ja selle üksikult esindajailt kangelase isiksusele ja kogu selleaegsele ühiskondlikele oludele. — Jeanne d'Arc'i kui erandinimese saatus pidi tolleaegsetes oludes paratamatult nii kujunema. See erandinimese saatus ja oludest tingitud paratamatuse rõhutamine pehmendabki katoliku kiriku ja möödunud aegade süüdistamist. Süüdistus langeb enam ühiskondlikele oludele, nagu nad valitsesid siis ja ka tänapäeval, kus ei mõisteta erandinimest ja kus otsustatakse alati mitte inimlikkuse, õigluse jne. seisukohalt, vaid maksvates oludes, olude sunnil ja asjahuviliste, isegi kogu ühiskonna, kasu seisukohalt. Jeanne d'Arc'i saatus määras asjaolu, et ta selleaegse ühiskonna struktuuris nihutas esiplaanile teguri, mis valitsevate kõrvale ei tundunud sobivat. See oli rahvusteadvuse sünni traagika. Katoliku kirikul ja feodaalsüsteemil polnud midagi tegemist rahvusega, ega mingisuguse kodumaaga, millest Jeanne d'Arc hakkas rääkima. Illustreerigu seda teoses toodud aadlimehe sõnad kaplanile: „Inimene ei saa teenida kaht isandat. Kui see loba kodumaa teenimisest võtab võimust nende üle, siis jumalaga nende läaniisandate mõjuvõim ja jumalaga kiriku mõjuvõim. See tähendab, jumalaga teile ja mulle“ (lk. 164). Ja kiriku esindaja piiskop Cauchoni sõnad: „Kui julged teha, mis see naine on teinud — aserada oma kodumaa kõrgemale pühast katoliku kirikust — siis lähed tulle ühes temaga“ (lk. 174). Ja edasi: „Kui ta ähvardab välja ajada inglasi Prantsusmaa pinnalt, siis ta mõtleb kahtlemata kogu maaala, kus kõneldakse prantsuse keelt. Temale on prantsuse keelt kõnelevad inimesed see, mida Pühakiri kirjeldab kui rahvast. Nimetage tema ketserluse seda külge rahvustluseks, kui soovite: mina ei oska leida sellele ühtki paremat nime. Võin öelda teile vaid, et see on olemuslikult katoliku ja ristiusu vastane; sest katoliku kirik tunneb ainult üht riiki, ja see on Kristuse kuningriik. Jagage see kuningriik rahvustesse ja teie tõukate troonilt Kristuse. Tõugake Kristus troonilt ja kes seisab siis meie kõri ja mõõga vahel? Maailm hukkub sõjamõllus“ (lk. 183—184). „Milliseks kujuneb maailm, kui kiriku kokkukuhjunud tarkus, teadmised ja kogemused ning õpetatud, auväärt ja vagadest meestest koosnevad kirikukogud ajab koerakuuti iga harimatu talusulane või piimatüdruk, kelle kurat võib täis puhuda selle koleda ettekujutusega, et tema inspiratsioon on pärit otse taevast? See saab olema maailm täis verd, raevu ja hävitust, kus iga mees võitleb omal käel: lõppeks tagasi ürgseisundisse viidud maailm...“

Mis saab siis, kui iga tüdruk peab end Johannaks ja iga mees end Muhamediks?" (lk. 177).

Ühiskonna aluseid kaitsevad sõdurid pidid paratamatult astuma välja ähvardava „vaenlase“ vastu. Nad hävitasidki selle, ent ei suutnud hävitada seda suurt ja sügavat mõtet, mida see endas kandis. Rahvusluse tulesäde, mille Jeanne d'Arc prantslastesse tõi, lõi võimsale leegile ja sündis uus vägev ühiskonnategur, mis selleaegse mõtlemisviisi kiuste asus ometi kiriku kõrvale. Siin läheb Shaw puhtajaloolisest mõtlemisest kaugemale. Ta muutub filosoofiks ja uue usundi preestriks, näidates, et kogu maailma valitseb tahe täiuslikkuse, kõrgemate ja paremate vormide poole. — Jeanne d'Arc põletati, kuid seepärast ei lange meie skepsisesse. Ümberpöörduvalt, teadmine, et ta oma järeletulijatele parema tuleviku valmistab, annab meilegi jõudu hea poole püüdmiseks. Nii elab üksik üldsuses edasi. See on õpetus „loovast arengust“ (creative evolution), millele G. B. Shaw nõuab XX sajandi usundi nime (vt. „Püha Johanna“ sissejuhatus prof. H. Mutschmanilt) ja milles avaldub tema kui Nobeli laureaadi idealistlik joon.

Olgu öeldud, et „Püha Johanna“ pole puhtteaduslik „suurmehe“ elulugu, sest peale 95 lk., kust leiame kaineid teaduslikke mõttemõlgutusi, järgneb (lk. 97—288) draama „Püha Johanna“. Esimene, 97-leheküljeline teaduslik osa on mõeldud draama sissejuhatuses, et selles öieti antaks edasi autori tõekspidamisi kangelanna isiksusest ja vastavast ajastust.

Harilikult on näidendid igavad lugeda. Isegi seesugused klassilised komöödiad, nagu neid Molière kirjutas, tunduvad lugedes tühistena — alles laval näitavad nad oma tõelist sügavust. „Püha Johanna“ on aga lavatagi nauditav. Võiks arvata, et see sügavus ja mõtete tihedus, mis seda teost lugedes ei lähe kaduma on laval, näidendina raskesti jälgitav ja nõuab oma mõjule pääsemiseks eriti tublisid lavajõude. Autor isegi on teadlik selles, et see teos laval raskusi tekitab oma monoloogide pikkuse, abstraktsuse jne. pärast ja ütleb eessõnas teravaid sõnu arvustajaile ning harilikelegi teatrikülastajaile.

Laiema lugejaskonna seisukohalt tuleb seda raamatut soovitada ja hinnata kui mõtlemapanevat teost ning elavat maalingut kesk-aegsetest oludest ja ainulaadsest ajaloolisest naissuurkujust. Ajalooõpetajad peaksid püüdma seda teost kasutada keskaja iseloomustamiseks ja selle olemusse tungimiseks. See elav, väikese ajaluluga mõtlemapanev raamat annab vastavast ajast mällu süübiva pildi, mis võib ajalootaustas kinni pidada palju lahtisi ja kergesti ununevaid, ent vajalikke üksikfakte. „Püha Johanna“, mitte Schilleri „Orleani neitsi“ on kohane saateaine õpilastele ja ajalooost huvitatuile.

A. Päril.

RICHARD ROHT: VERIOJA MÕIS.

Romaan. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1936.

Käesolev teos on meil oma ainekäsituselt teataval määral uuduseks. Autor on pakkunud tükikese pealkirjas märgitud mõisa ajalugu. Mõisadest on kirjutatud meil palju, kuid üheski töös pole seda seni asetatud teose keskpunkti ega toda meie kauaaegset maa-keskust valgustatud kõigekülgelt. R. Roht on endale võtnud selle kirjandusliku ülesande. Töö läbiviimiseks on ta rakendanud oma kirjanikuvõimete kaks iseloomulikumat palet: esimese, mida tunne- me ta varasemast loomingust, mil ta pühendas erilist tähelepanu aadlikkudele, üldse kõrgemast seisusest isikutele, ning teise, mida ta näitas „Kurgsoos“ ja ka hilisemas loomingus, s. o. eriline oskus kirjeldada tabavalt ning eluliselt viletsa maaorja rasket olukorda.

Mõisa ajaloo kirjutamisel on need mõlemad omadused hinnatavad, sest seal tuleb vaadelda neid kaht kontrasti, mõisnikku ja maaorjadest viletsaimat, moonakat, kõrvuti. See on liialdamatagi eriti vastuoluline. Kuid nad mõlemad, nii mõisnik kui moonakas, on olulisemad tegurid ühises organismis — mõisas, milledega selt-sib kolmandana veel maa.

Kahjuks on kõik need kolm tähtsat osa, mis moodustavad mõisa mõiste, R. Rohu teoses erandlikud ega esita meie maa vastavaid standardtüüpe. Maa on üldiselt soostunud ja väga vesine, moonakad seetõttu eriti viletsad ja vaesed ning parungi ei saa elatuda oma mõisast, vaid peab kõrvaltuluallikaid otsima riigiametist, seega viibima enda maaomandist eemal. Mõis on seega jäetud kas rentniku või valitseja hoolde, kes olukorda kasutavad maa ja moonakate kurnamiseks ning oma kauka täitmiseks.

Seega Richard Roht, asudes viljelema uut ala, on sealt valinud mitte tüüpilisema Balti mõisa, vaid just erandliku.

Verioja on aastakümneid põlatuim, viletsaim ning vaeseim mõis Baltimaail, mis käib käest kätte ainult hea jahimaana. Juhuslikult satub see aga rikka paruni Felder-Sternberg'i omanduseks, kellel on maju Peterburis, mõisu Venemaal ja rohkesti raha pangas. Uus Verioja omanik on nurjunud perekonnaelu tõttu tüdininud pealinna tühisest ning lõbujanusest seltskonnast ja otsib lohutust töös. Ta seab oma eluülesandeks Verioja vee all seisvad sood ja rabad muuta kultuurmaaks, viljakandvateks nurmedeks ja lokkavateks luhtadeks. Enne mõisa asumist laseb ta remontida vanad hooned ja ehitada terve rea uusi, eesotsas suure telliskivist lossiga ja tagatipus maakivist moonamajaga.

Suurejooneliste ehituste tõttu käivad uuest härrast ja selle rikkusest ees legenditaolised kuuldused, mille peale üks moonaka-

naine ohkab: „Parem oleks ta vaene olnud kui rikas. Rikka saksaga läheme meie kõik veelgi vaesemaks kui vaesega“ (lk. 31).

See ennustus küll ei täitu, kuid ei täitu ka moonakate unistused uuest parunist, kes neile pühendaks fohkem tähelepanu. See jätab nad endiselt kirjutaja ja kupja hooleks ning on ise süvenenud melioriseerimistöisse. Asi aga on paranenud niipalju, et moonakail pole tarvis püherdada enam poris, vaid põllud on kuivatatud ja teed korrastatud. Samuti pole neil vaja ka terahaaval kerjata oma palgavilja nagu varemini, vaid selle saavad nad kätte korralikult. Ja kõige lõpuks: Verioja ning ta moonakad, mis oli varemini suurim sõimusõna, on nüüd ulatuslikkude maa- ja sordiparanduste ning katsete tõttu tõusnud esimeseks, mitte üksnes Baltikumis, vaid Verioja sordiparandusi tuntakse ka laial Venemaal.

Kompositsioonilt on autor seadnud ülesande nii, et ta annab kolm kuni neli keskendatud punkti, millede vahele ajaliselt jäävad mõne lausega täidetud tühikud. Alguses antakse masendav pilt mõisa ja moonakate viletsast seisukorrast. Nende üle valitseb Friedrich Wilhelm Kusick, kes omaniku eemalolekut kasutab selleks, et võimalikult ruttu saada kokku raha endale karjamõisa ostmiseks. Siin on kirjeldiste raskuspunkt langetatud maale ja moonakatele ning nende valitsejale. Sellele järgneb suure tõusu põhjalik kirjeldis, mille keskpunktiks on parun oma visa töötahte ja suure teovõimega. Siis hüpatakse üle paarist aastakümnest mõne lausega, et lõpuks anda pilt mõisa langusest revolutsiooni ja Vabadussõja ajal, ning kirjeldada üleminekut Vabariigi Valitsuse kätte, kes paruni suurte melioriseerimistööde ja sordiparanduste tõttu kohtleb nii parunit kui mõisa erandlikult.

Vahepeal teeb aga R. Roht kõrvalhüppe ja kirjeldab pikemalt endise Verioja mõisa koolmeistri Ado Kääriku elu. Seda on tal nähtavasti vaja selleks, et lõpus A. Kääriku poeg põllutöoministrina määrab parun Felder-Sternbergile eluaegse pensioni ja kingib talle Verioja südamest 100 hektaari pärandatavat maad. Kuid selle lõpuni oleks asja võinud viia ka ilma romaani üldisest sündmustikust nii palju kõrvale kaldumata.

R. Roht on suutnud peaaegu kõik oma rohked romaanikujud anda elavate, huvitavate ja omapäraste inimestena. Samuti on õieti tabatud massi psühholoogiat, mida autor sageli näitab seoses Verioja mõisa käekäiguga. Eriti õnnestunud tunduvad olevat moonakate meeleolude kirjeldamised. Need on kohati tõmmatud küll liiga järsu ja terava pintsliaga, kuid siiski tabatud õieti.

Ka parun on tehtud meile inimlikult mõistetavaks. Tema eluõhtu kibestunud meeleoludele, mis tingitud varanduse kaotusest ja mõisa võõrandamisest, on kontrastina vastu seatud tema venna

perekond, kes Venemaalt peale mitmeaastast vintsutust pääsenud tulema kerjustena, optimistlikud meeleolud ja Eesti valitsuse heatahtlikkuse hindamine ning õieti mõistmine. Vana parun isegi nagu võib kergemini surra, kui ta näeb, et vahepeal juba jälle soostunud luhtadele ning põldudele tekkisid värvilised lipud, kirevad kepid ja läikivad aparaadid. Vabariigi ametnikud jätkasid tema tööd. Parun taipab, et nende kui hulga töö on püsivam tema kui üksiku omast. Seega on romaanile leitud ka ideoloogiliselt sobiv ning õige lahendus. Romaani rakendus tüürib kogu aja järjekindlalt sellele lahendusele, seega on koonduspunkt autoril leitud õieti.

Üldiselt võib „Verioja mõisa“ pidada üheks paremaks Rohu romaaniks. See on algusest lõpuni kirjutatud huvitavalt, Rohule omases lopsakas rahvapärases stiilis. Kahtlemata on Roht just käesolevas teoses suutnud anda kõige rohkem elavaid inimesi, kes kõik täidavad oma funktsioone ajas ja ruumis, ühed vähem, teised rohkem teadlikult. Tundub, et see on esimesi samme meie kirjanduses vaadelda balti mõisnikku inimesena, kuigi see isik on suur erand ega oma nimetamisväärselt mõisniku tüüpilisi omadusi.

P. Ambur.

„LOODUSE KULDRAAMAT“, V SARI, NR. 53—65.

Hind 25 krooni. Üksikraamat 2 kr. 50 senti.

„Looduse Kuldraamat“ on jõudnud 5. aastakäiku. Tervelt 65-köitene raamatukogu on läinud meie noorsoo hulka. See on suursaavutiseks meie kitsastes turuoludes, mis väärib hindamist kui üks võimsamaid ja väärtuslikumaid haridus- ja kasvatustegureid.

Võib päris kindlasti öelda, et seda raamatukogu on suudetud nii kaugele viia vaid suure visadusega ja sihikindla ning asjatundliku tööga. — Alles viimasel Akadeemilise Pedagoogikaselti koosolekul korraldi ütlust, et meie rahvas loeb üldiselt h e a d kirjandust. Sellest ta minek.

Üks pahe on seesuguste teosesarjade ilmumisel. Need ei leia ajakirjanduses küllalt vajalikku hindamist ja tähelepanu. Kuigi nende hulgas ilmub otse klassikalisi teoseid, nagu paljud „Kuldraamatu“ sarjas, nimetatakse neid ja hinnatakse vaid paari reaga. Samas aga leiavad samataolised ja -väärtuselised üksikteosed sageli isegi ulatuslikumat sõnavõttu kui raamatusari tervikuna, kus leidub mitu selletaolist teost.

Loomulikult on selline raamatusse suhtumine väga mehaaniline ja vajab revideerimist. Käesolevas on püütud äsjailmunud „Looduse Kuldraamatu“ sarja natuke üksikasjalikumalt vaadelda.

Nr. 53. T. C. Bridges, Kadunud saar.

Kasvatuse ajaloos pole leida ühtki teist juhtumit, kus mõni kirjanduslik teos oleks juhtivate pedagoogide poolt üksmeelsemalt vastu võetud, kui „Robinson“. Hoolimata sellest, et „Robinson“ on ideaalne noorsooraamat, on tulnud teda järjekindlalt käesolevale elule mugandada. — See nutikas poisike, kelle Defoe 1719. a. saatis üksikule saarele, tunduks meieaegsetele allveelaeva-, raadio-, helifilmi- ja gaasijastu poistele liiga keskpärasena.

Sellest „Robinsoni“ vananemise tõigast on nähtavasti kinni haaranud T. C. Bridges, kui ta kirjutas käesoleva teose ja avaldas selle „Martin Crusoe“ pealkirja all. Eesti keeles raamatu ilmumine „Kadunud saare“ nime all on siiski õigem, sest tema peategelasel Martin Vaile'il on Robinsoniga vähe ühist, olgugi et ka tema vägi-teod toimuvad saarel.

Robinson sattus üksikule saarele juhuslikult. Martin, kes on miljonäri poeg, avastab ise oma raadioaparadiga Sargasso meres kaardil puuduva saare ja sõidab sinna oma lennukil. See on suurest Atlantise mandrist säilinud, unustatud, tulemäega, laevadega ligipääsematu saareke, mille naabruses teisel saarel elab vanade viikingite järeletulijaid ja ürgaegseid „saurusi“. Siin esineb ürgaeg oma iseloomulikkusega kõrvuti kõrge kultuuriga, tehnika viimase sõnaga. Saarele on juba varemini asunud õpetlased, kes on oma elu seal korraldanud kõigi mõeldavate mugavustega. Kuid nad on kultuurmaailmast lahutatud, sest saart ümbritseb laevade ligipääsu takistav hõljuv mererohi. Seetõttu saab Martin oma lennukiga peakangelaseks. Oma teadmistega ja külmaveresusega võidab ta kohutava sauruse ja taltsutab metsiku suguharu, kes õpetlasi kogu aeg hirmul hoidnud. Ent lennuk hävib momendil, mil on oodata saare hävingut kohutavas looduskatastroofis. Tegelased pääsevad sealt allveelaeval.

Teose sündmustik on kinolikult pildirikas, elav, kiire ja põnev. Kuid „Kadunud saar“ pole harilik põnevusromaan. Peategelase julge ja ettevõtlik vaim, mis ei kohku ühegi hädaohu ees, on truu sõpruses, suurmeelne kohtlemises vaenlastega ja leidlik oma teadmiste tööle rahendamises, nakatab kasvatava jõuga kõiki noori lugejaid. Otse rohuks on ta unistele, loitududele ja saamatutele poistele, keda ta äratab mõttetardumusest, andes mõista, et inimene peab alati teotsema.

Nr. 54 ja 55. Edward Bulwer-Lytton, Pompeji viimsed päevad.

Tõesti haaravate kunstiteoste juures on ilmne, et kunstis pole ainult tähtis k u i d a s, vaid samal määral ka m i s, s. t. aine. Kui aine on võetud valdkonnast, mis inimhinge olemusega tihedasti seotud, mis puudutab inimhinge igavesi keeli, siis sunnib see meid iseenesest seisatama, rääkimata sellest, kui seda ainet on kunstniku käsi vorminud.

„Pompeji viimsetes päevades“ ei jäeta ühtki inimhinge keelt puudutamata. Selles kustutatakse inimese teadmistejanu, koputatakse tema ilu- ja kangelasmeelele, avatakse inimhinge salajasemad ürgkambrid, kus peituvad enesealalhoidung ning surmahirm, armastus, viha ning kättemaks, truudus-, usu- ja tänutunded. Seetõttu kõnesolev teos paelub igat lugejat, sest need tundekompleksid ei puudu üheski elavas inimeses.

„Pompeji viimised päevad“ pole puhas fantaasiatoode. Selle kunstiteose sügavamad juured peituvad autori erilises huvis maailma õudsema katastroofi tagajärgede avastamise vastu ning sellest asjaarmastuslikus osavõtus. Kõik surnud ning purustatud, ent rikkalik materjal, mis õpetlased XVIII s. keskel avastasid a. 79 p. Kr. mõne tunniga Vesuuvi laava ja tuha alla maetud kolmest Kampaania linnast — Herculaneumist, Pompejist ja Strabinaest, avaldas sügavat mõju inglise kirjanik-riigimehele Lyttonile ja tema fantaasias tõusid elavad pildid tolle hävinud mineviku elust. — Pompeji aiast leitud luukere, millel oli võti luises käes ja ligiduses kott rahaga, sai kunstniku silmade ees liha ja vere ning ärkas rikka kaupmehena, majaomanik Diomedesena. Diomedese maja keldris, kus auru mõjul niiskeks muutunud liiv oli surnute kujud säilitanud nagu vormidesse valatuina, leiti noore ja ümmariku kaela ning rinna jäljendid — ja kirjaniku ees seisis Diomedese tütar, ilus Juulia. Ühest templikambrist leitud hiiglaslikust luukerest, mille kõrval lebas kirves, millega hukkunu oli püüdnud majaseinu läbi raiuda, sai gladiaator Burbo. Linnast leitud luukerest, mille kõrval oli hunnik raha ja hulk Isise templi müstilisi ehteid, sai ahne Isise preester Calenus, kes veel katastroofi ajalgi ahnitses endale templi vara. Ja lõpuks: üht rusuhunnikut koristades leidsid kaevajad egiptlase kolbaga meheluukere, mille ümberkukkunud sammas oli peaaegu pooleks lõiganud — sellest kirjanik sai negatiivsema kuju, romantilise, õudse kangelase, egiptlase Arbacese. Autori enda fantaasia lisandas veel mõned tege- lased ja nii sündisidki elavad pildid Pompejist, sealsest elust enne katastroofi ning katastroofi silmapilgul. Kõik see, mis me ajaloo õpperaamatutest Kreeka ja Rooma ajast külma, surnud materjalina oleme vastu võtnud, saab vaadeldavas teoses elu ja värvid. Leidub hulk lehekülgi, kus autor üksikasjaliselt kirjeldab selleaegseid ehitisi, nende paigutust, tubade sisustist, elanikkude elukorraldust, rõivas- tist, kombeid, usu- ja muusikat. Seejuures otse imestume, kuidas autorit on inspireerinud a i n e l i n e materjal — väljakaevatud majad, keld- rid, ehitiste ilustised, seinamaalid, skulptuurid, tarbeasjad jne., on ühendatud selleaegsete inimeste mõtte- ja tundeilmaga üksikasjusse tungiva täpsusega ja sobivusega. Ent see pole seejuures abstraktne, külm, puhta mõistusega tehtud „a j a l u g u“, vaid selles kõiges tuksleb tollaegne elu tema äri- ja pühapäevakuues.

Võib kindlasti öelda, et selle tõetruu pildi nii kaugest ajastust võis anda ainult romantik ja romantiline kunstivool, sest too elu oli

tõesti seesugune, mida meie tänapäevaga võrreldes võib sõna otseses tähenduses elavaks romantikaks nimetada.

See väärtteos oma tõetruu, õpetliku, ajaloolise taustaga on tänuväärt lugemismaterjaliks keskkooliõpilastele ja igale täiskasvanulegi.

Nr. 56. K. D. Wiggin, Päikeseoja Becky.

Teose pealkirjast võib järeldada, et selles leidub palju päikest, rõõmu ning muretust. See on õige, ent eeldusega, kui teame, et iga tõsise kunstiteose mõju oleneb õigest valguse ja varju jaotamisest. Becky Päikeseoja talust, teose peategelane, on selles loomingu päikeseks ja valguseks. Me armume temasse nagu kevadisse soojusse juba esimestel lehekülgedel, kus näeme teda seitsmeaastasena oma tädide poole elama sõitmas. Nagu päikesekiir ei taha tungida kinnisse tõlda, vaid pigemini mängib ülal pukil istuva postivedaja juures, nii ei püsi ka Becky tõllas, mis teda omal polstril loobib nagu udusulge ühest servast teise, vaid ronib postivedaja kõrvale. Becky elava kõnevooluga huulilt voolab sädelevaid mõtteid, mis äratavad küla postivedajas otse uue inimese — nagu oleks see aastatepikkusest hämarusest sattunud kevadisse valgusse, päikesest sädeleva järve kaldale.

Kõik on Beckyst vaimustatud, välja arvatud tema vanem tädi, ihnus ja täpsat korda pidav vanatüdruk Miranda. Becky ja tädi M. vastastikusel teineteise mittemõistmises seisabki kogu romaani raskuspunkt. See toob valguse kõrvale varju, et päike võiks seda enam särada. Muide, kõik läheb ja lõpeb ameerikalikult hästi. Kõik Becky teod tädide juures, koolis ja külas, ta mured ning rõõmud on kirjeldatud humoorika soojusega. Sedasama võime öelda ka Becky omapäraste kooliõdede ja seepi ostes armuva kapitalisti kohta.

Kõik tunde kompleksid, milledele ameerika autor koputab, ei pääse erinevate olude tõttu meie tütarlaste juures täiel määral maksvusele. Näiteks ei mõju arvatavasti eesti tütarlastesse kuigi traagiliselt musliinkleidi kandmine ja varahommikune köögis talitamine. Teisest küljest aga pakuvad huvi Ameerika olud — kool ja kodu, mida autor hästi iseloomustab.

Romaani kasvatuslik väärtus seisab selles, et ta loob rõõmsa meeoleolu, annab mõista, et elus tuleb arvestada ka teisitõtlejaid. Teisitõtlejad, sageli halbadena paistvad omaksed, tõeliselt on heasoovlikud, ent sageli neid ei mõisteta. Ja kui Becky lõpuks, peale kooli lõpetamist, peab pikemaks ajaks minema ema juurde, suurde perekonda, et teda raske haiguse puhul abistada, siis paneb see tõsiselt kaalule iga noore lugeja k o h u s e t u n d e.

See teos oma kasvatava ja mõtlema paneva jõuga on väärtuslik ka lastevanemaile ning kasvatajaile. Autor on huvitavalt teose raskuspunkti asetanud vanema inimese ja omapärase lapse vastastikkusele teineteise mittemõistmisele ning seda vahekorda valgustanud

peene psühholoogina.' Teos on võetud Genfi rahvusvahelise haridusbüroo poolt parimate noorsooraamatute nimestikku.

Nr. 57. Gyula Farkas, Käärivad hinged.

Ungarlane Gyula Farkas pole neid paljusid kirjanikke, kes vaid kõrvaltvaatlusele, puhtale intuitsioonile või ka raamatulikele teadmistele toetudes kirjutavad noorukitest, nende hingest ja toiminguid, vaid mees, kel endal on olnud õnn kaasa elada ajajärku, mil puhusid noorte hingedele kõige ristlevamad tuuled ja löödi neisse sügavaimad haavad, kes ise on läbi elanud noorsooliikumise mured ja rõõmud selle tärkamisel, kes ise on sellest võtnud osa juhina, organiseerijana. — Autor on maailmasõja-aegseid noorukeid, on olnud skaut ja tunneb põhjalikult selle liikumise psühholoogilisi aluseid, tuuma ja väärtust.

„Käärivates hingedes“ sulab kokku autori isiku ajaline kuuluvus (maailmasõda) ja hingeeluline kujunemine ainese päritoluga ja tege-laskonna psüühika kujunemise traagikaga. See annab teosele usutava üldilme ja sunnib kaasa elama.

Romaani kangelaseks on heast perekonnast, andekas reaalkooliõpilane Imre Szentmarjay, kelle küpsusaeg langeb maailmasõja lõpu- ja järelpäevadele. Meie oludes aeg umbes Vene revolutsioonist Eesti iseseisvuse esimeste aastateni. Seda aega on puhtajaloolisest, poliitilisest küljest õige laialt ja üksikasjaliselt kirjeldatud. Ka selle ajastu täiskasvanute ühiskonna käärimise psühholoogilisi aluseid ja üksikisikute hingeelu on nii mitmeski teoses õige reljeefselt ja usutavalt esile tõstetud, kuid selle ajastu k ü p s e v a n o o r s o o olukord, hingeeluline kujunemine ja kujunemistingimused on veel üldiselt käsitlemata. Neil põhjusil pakub suurt huvi Imre psüühika kujunemise jälgimine.

Ent Imre hingeelu kujunemine pole huvitav ainult erakordse aja mõju seisukohalt, Imre on ka erakordse aja taustata huvitav, sest ta on üks küpsevaid noori, nagu neid alati leidub, kes küpsusajal mõnesuguste elujuhtumuste mõjul tõmbuvad s i s s e p o o l e, katavad end ligipääsematu kõva koorega. — Nad püüavad asutada keelatud salauhinguid, ei ohjenda oma madalaid vaiste, on mornid ja sageli kannavad isegi surmamõtteid. Kuidagi ei suudeta neile ligineda, kunagi neid õieti mõista. — Ja see kõik lasub raske koormana täiskasvanute hingel, kes tunnevad end vastutavaina. Autor näitab siin, kuidas üks seesuguseid umbsõlmi lahendatakse. Noor, hingeliselt paljukannatanud inimene, kes seesmiselt seisab hukatuse äärel, võidetakse elule tagasi. Temast saab tugev, tahtejõuline inimene. Ärakadunud poeg leiab ema.

Toetudes ülaltoodule, ma hindaksin seda teost eeskätt kõigi kasvatajate, s. t. vanema põlve raamatuna. Vastavaealistele noortele on see teos väärtuslik vahend e n e s e l e i d m i s e k s. Ta on hümn skautlusele ja noorkotklusele, mis oma soojade kutsuvate helidega sunnib kasvavat noort ja vanematki inimest kaasaminemisele.

Nr. 58. Dorothea Moore, Kuus vaprat tütarlast.

Vaadeldaval teosel on ühiseid jooni „Päikeseoja Beckyga“. Becky oli seitsmeliikmelisest perekonnast, siin on tütarlapsi kuus. Beckyl pole isa, tütarlapsed on kord isata, kord emata. Mõlemas teoses on tegemist inglaste juures nähtavasti sageli esineva väärt-paberitest tingitud majandusliku kitsikusega. Traagilisena esitatakse seda, et puudub võimalus kapitalist elamiseks, et ollakse sunnitud füüsiliselt töötama. Mõlemas teoses laheneb sõlm nii, et kangelase mured kustutab juhuslik majanduslik kindlustumine. — Peategelane Hazel abiellub rikka mõisnikuga, Becky pärrib tädi telliskivimaja ja on kapitalistiga poolel abieluteel. Becky on ometi huvitav kui erand-hingeeluga, reaalsena tunduv tütarlaps, kelles veel selgesti domineerivad puhtnaiselikud jooned, Hazel on puhastverd idealiseeritud kangelane, ja tundub, et ta kehastab inglise autori unistusi moodsast tulevikunaisest. On väga huvitav, et selle ideaalkuju hingestruktuur on nii mehelik, et Hazeli asemel, kui ta teose lõpul mõisnikuga ei abielluks, võiks väga hästi teotseda mõni John või Tom. Hazel on ilus, julge, osav, äriliselt andekas ja külma kaaluva mõtlemisega. Ta on aktiivne teoinimene, kes lühikese ajaga mõjustab kogu külaelu ja kõiki inimesi, kes temaga kokku puutuvad. Oma töökusega, kohas-tumisvõimega ja hea taibuga hoiab ta terve suure kuueõelise pere-konna vee peal, kuni lõpuks, nagu öeldud, abiellub. Ta on ise oma õnne sepp. Isegi mehe teeb ta endale viletsast, kuid majanduslikult jõukast olendist.

„Kuus vaprat tütarlast“ on neid väheseid noorsooteoseid, kus kangelane oma isikliku energiaga ja tööga edasi jõuab ja kangelaseks saab. See väärrib allakriipsutamist. Teose lõpp on mõeldud heana, õnnelikuna, kuid mõjub siiski kuidagi nukrustavalt, et kõik see suur töö ja taibukas elukorraldamine abiellumisega kõrvale heidetakse ja alatakse muretut mõisaproua elu. Kõik vahepealne tõsine tööelu ja töördõm kustub magusama unistusega, rikka mehega abiellumisega — majandusliku muretusega.

Teose heaks küljeks on see, et ta äratab unistes ja loidudes tütar-lastes aktiivsust, nagu seda „Kadunud saar“ nooremates poistes õhutab.

Nr. 59. C. Collodi, Jaanike.

Itaalia ajakirjanik Collodi on tahtnud selles teoses hoobilt k a s v a t a v a l t ja õ p e t a v a l t mõjuda. Autorit täidab suur opti-mism ning usk kasvatuse mõjusse. Tarvis on vaid head tahtmist ja õiget asjatundmist. See on tervitatav ajajärgul, mil loodusteaduste mõjul iseäranis sooja poolehoidu leidnud ning laiadesse rahva-kihtidesse levinud pedagoogiliste nativistide — pessimis-tide ja fatalistide (Lombroso jt.) vaated.

Collodi on võtnud oma teose peategelase Jaanikese (Gianne-tino) poiste hulgast, keda õigusega võib tõesti „raiskuläinuks“ lugeda. Jaanike on ema vastu jäme ja jonnakas, on seltskonnas tüütav ja

viisakusetu, ei õpi koolis, on rumal, lohakas ja laisk, kehaliselt vigaseid ja haigeid kaasõpilasi ta pilkab, on arg, ebausklik, valetab ja läheb isegi kõrtsi. Ühe sõnaga, pois, kelle koht oleks ulakatekoolis.

Poisi vooruseks on vaid tema sünnipäralt head vaimuanded. Ent kes neid suudab leida ja näha nii suure, raske ja eemaletõukava pahedekoorma alt? Selleks saab arst Boccadoro, kes võtab poisi kaastunde ja huvi pärast tõsiselt käsile. Boccadoro toimib nagu Rousseau Emile'i kasvataja. Kõik toimub vabas õppevestluses, mitte õppetundidel. Ja nii leiame „Jaanikeses“ järgmisi puht kasvatust taotlevaid pealkirju: „Hea kasvatus tund“, „Ära näri küüsi“, „Ära süga pead“, „Ebausklikud arvamused“, „Valed“, „Ära kiitle“, „Aplus“, „Kõrkus“ jne. jne.

Puhtkasvatustlikkude küsimuste kõrval antakse Jaanikesele ka teadmisi, näiteks ebausust, loodusteadusest, tervishoiust, liiklemisvahendeist, põllu- ja karjamajandusest. Eriti väga soojalt suhtub autor põllunduse. See on meie oludes tähelepanuväärne. Samas pöördub autor geoloogiasse. Räägib mägedest ja maavärisemistest. Ühe sõnaga: „Jaanike“ on nagu mingisugune algkooliõpilase kombinatsioon ja teaduslik entsüklopeedia.

Võib päris kindlasti öelda, et ainult ajakirjanik võis ja julges niisuguse teose kirjutada. Siin on kõik segi ja just teadlikult segi paisatud. Küsimuste järjestuses puudub igasugune kord. Näiteks minnakse fakiiride juurest kutsevaliku ja sealt vale juurde. Loomaaiast pöörduetakse vaimude poole, sealt tervise juurde ja samas järgneb „Laeva vettelaskmine“. Neile, kes alati juurdlevad kava juures, on see igal sammul hoop näkku. Aga, peab ütleva, sellel kaosel on oma lapsepsühholoogiline põhi all. Teos mõjub nagu mosaiikpilt ja hoiab nooruki rahutu tähelepanu ärkvel. Iga järgneva pealkirja juures lööb ta kujutluses uus maailm õitsele. On vaevalt usutav, et teisel kujul seesugune õpetav ja moraaltsev raamat noorukite juures „juturaamatuna“ lugejaid leiaks. Nii teda loetakse ning saadakse palju kasu. Teose õige koht on algkoolide raamatukogudes.

Nr. 60. Gustav Põldmaa, Mikroobide jahil.

See on romaan sõjast väikeste kuradikeste vastu, kelledest iga perekond on hävitanud rohkem inimesi, kui kõik inimeste tapavahendid ajaloo vältel kokku.

Mida leiame sellest teosest?

Eeskätt tutvume esimese mikroobide kütiga, mikroskoobi leiutajaga Antony van Leeuwenhoekiga, selle imeliku, algharidusega fanaatikuga, kes riidekaupmehe ameti kõrval oma lõbuks hakkas suurendusklaase ihuma, kuni oma mikroskoobiga avastas uue maailma, mikrokosmose, mille elanikud on „tuhat korda väiksemad kui täi silmad“ (lk. 21) ja arv nii suur, et neid on „ühes veetilgas palju rohkem kui Hollandis rahvast“ (lk. 24); mehega, kes peatas isegi tänaval inimese, et oma „maagilise silmaga“ vaadata selle pesemata hambaid küsiva eeldusega: „Missugune loomaaed

võib olla küll selle vanamehe suus?" ... „Ja ta leidiski senitundmatu liigi mikroobe, kes siplesid ja väänlesid oma kehaga nagu ussid“ (lk. 29).

Järgneb itaallane *Lazzaro Spallanzani*, õpetlane, kes esimesena tõestas, et elu tekib elust. Otse põnevusega loeme ridu oludest, mille juures praegu naerame, ent mis sellal olid nimetatud suurmehele elutraagikaks. Polnud kerge seletada, et mikroob paljuneb, et elu tekib elust, kui kõrval anti näit. mesilaste sündimise kohta järgmine retsept:

„Kui tahetakse saada head mesilasperet, tuleb võtta noor mullikas ja ilma veristamata surnuks lüüa. Siis maetagu mullikas püstijalu maha, nii et sarved maast välja jääksid. Kui kuu aja pärast sarved maha saagida, lendab sarveavaustest tugev mesilaspere välja“ (lk. 40).

Siis tutvume *Louis Pasteuriga* — mikrobioloogia loojaga, marutaudi ja siberikatku võitjaga ja vaktsiinide abil keha immuni-teedi tõestajaga; *R. Kochiga* — koolera, siberikatku ja tuberkuloosi batsilli avastajaga ja mikrobioloogia tehnika loojaga. Siis fagotsüüti avastajaga ja nende tähtsuse põhjendajaga *Ilja Metšnikoviga*, kolme kurgutõve vastu võitlejaga: *Löffleriga*, *Roux'ga* ja *Behringiga*. Edasi: unitõve uurija *Bruce*; malaariauurijad *Ross* ja *Grassi* ja lõpuks süüfilise võitja *P. Ehrlich*.

Võib kahtlemata öelda, et igäiks neist meestest on oma elutööga päästnud rohkem inimesi surmast, kui neid sellised väepealikud nagu *Caesar*, *Aleksander Suur*, *Napoleon* ja *Hindenburg* suutsid hävitada. Aga see on nagu pilge: meie kõik tunneme viimaseid, vaa vähesed tunnevad esimesi.

„Mikroobide jahil“ on suur kasvatuslik väärtus, sest ta toob selgesti ja arusaadavalt inimeste silma ette nähtamatu maailma, mille mitteametamisest järeldub rahva mustus ja korratus. See teos ei tohiks puududa üheski raamatukogus.

Nr. 61. F. Marryat, Mitsman Easy.

See on humoristlik-heroiline mereromaan. Tegelascond on õige erandlik. Siin on perekond, kes vaevleb kartuses, et nende ainuke, armas, ent tõrkjas poeg *Johnny* võib viimaks koolis vitsu saada, mis sellal oli väga harilik. Perekonnasõber dr. *Middleton*, nähes, et poisile, kes muide on tubli, on isegi vitstest vähe, soovitab vanematele poiss saata oma sõbra juurde, kes ei andvat vitsu. (Arst teab, et seal pekstakse kepiga!) Pereisa on imelik mees, kes end peab suureks filosoofiks. Tema õpetusel on selged kommunistlikud jooned. Ta südame ligidal on inimõigused ja üheõiguslus. Maailmas oleva vara üle on tema arvates igal inimesel ühesugused õigused. Kellelgi pole õigust teist sundida. Seda õpetust püüab isa ka poisisse kasvatada. Ja päris heade tagajärgedega. Autor näib väga hästi tundvat noor-

soo hingeelu. On ju see noorukites peaaegu üldine nõuda üheõiguslust ja jutlustada inimõigustest.

Kogu teosest käib punase niidina läbi selle eluvõõra õpetuse naeruvääristamine. Ja see õnnestub autoril vaimukate näidete varal hästi. Juba teose alguses satub poiss naeruväärsesse olukorda oma põhilauseste pärast. Ta läheb võõraste aeda õunapuu otsa ja hakkab seal rahulikult õunu sööma, nagu oleksid need tema omad. Ent sellest tulevad esimesed mõrad ta „õilsasse“ õpetusse. Peremees jätab tigea koera õunapuu alla valvama ja läheb ise tööle. — Järgneb terve rida ülikoomilisi situatsioone, kus poiss saab päris tublisti kannatada.

Koolis pekstakse poisist esimesel silmapilgul tõrksus välja. Sellest peale satub poiss järjest oma õpetusega vastuollu. Iseäranis selgesti kogeb ta oma õpetuse nõrka alust sõjalaeval peale kooliskäiku. Autor näib noorukite kasvatuses kõrgesti hindavat kindlakorralist sõjaväelist ühiselu. Laeval varisevad poisi kommunistlikud tõekspidamised varsti kokku. Sellest kõigest jääb järele vaid tema sünnipärane heasüdamlikkus nõrgemate vastu. Siin, sõbraliku kapteni hoole all, kasvab poisist suur kangelane, kes ei kohku ühegi hädaohu eest kõrvale. Selle kõrvale elavad edasi ka tema vembud. Ent nendega tuleb ta välja vaid ebaseltsimehelikkude ja riikate kaasteenijate vastu.

Poisi isa, rikas mõisnik, läheb lõpuks oma õpetusega ogaraks. Rentnikud ja teenijad jätaavad omad kohustused kandmata, toetudes neile kasulikule üheõigusluse õpetusele. Et see õpetus laiemates hulkades hästi ei levi, hakkab „filosoof“ omas vaimuhämarikus masinat konstrueerima, mis inimese pea pigistaks õpetuse vastu võtuks sobivakujuliseks. Masin aga poob ta enda!

Nii on selle teose heaks küljeks see, et ta paneb noorukid mõtlema õpetuste ees, mida paljude „tegelaste“ poolt ülistatakse ja mis noorukites nende psühholoogilise seisundi — ühiskonda astumise kriisi — pärast iseäranis sooja poolehoidu leiab.

Õeldule lisaks peegeldub sellest teosest meresõjandus, nagu see enam kui sada aastat tagasi üldiselt oli. Meresõidud tutvustavad võõraste maadega ja kangelasteod äratavad aktiivsust ja mehisust. Teos on põnevusega loetav ka täiskasvanuile.

Nr. 62. L. Hautesource, Rõõmus pesakond.

Seda teost kandev idee seisab, varem vaid prantslastel, nüüd ka meil esinevas südamehaavas — perekondade lastevähesusest tingitud rahva väljasuremise-kartuses ning selle vastu võitlemises. On selge, et seesugune, kergesti kõiki rahvaid puudutav traagika on kunstiloomingu ideena igast küljest põhjendatud ja tervitatud.

L. Hautesource pole seda õilsat ideed — võidelda lasterohkuse eest — mitte väljastpoolt kui rahvuslikult soovitatud küsimust vastu

võtnud, et oma kaaskodanikele temale makstud frankide vastu anda samas väärtuses rahvuslikult kasulikku tööd, vaid kogu tema töö juurdub tema oma isiksuse rahvuslikust loomusest ja tõsistest elamu-
mustest. Kui see mitte nii ei oleks, siis leiaksime vaadeldavas teoses õõnsat paatost, kumisevaid sõnu ja kindlasti tendentsi, mis mõnes kohas väljenduks lihtsalt umbes nii: „Lapsed on väga armsad olendid, nad hullavad pisut, mängivad sõbralikult, naeravad ja laulavad oma peenikeste mahedasti kõlavate hääldetega, valmistades seega oma vanematele määratu suurt, ei millegagi asendatavat rõõmu. Seepärast, soetagem neid võimalikult rohkem!“

Et mainitud ideed kunstiteoseks töödelda, läheb autor küsimuse juurde oma sünnipäralt suure lastearmastusega, kujutades seda, mis igapäevale tundub loomulikuna, realistlikult, mitte „kuidas peaks olema“ põhjal idealistlikult, romantilises valguses. Otsekohevalt ta vaatab oma lähemat ümbrust, laste elu perekonnas ja koolis nii, nagu see tõepoolest sageli on. Ja kui selles vaatluses autor nii mõnelegi laste koerustükile ja tahtlikule kelmusele vaatab optimistlikult, mitte fatalisti, vaid tõsise kasvataja pilguga, siis ei seisa selles mitte tühine idealism, vaid jällegi toetumine tõsielule, millest leiame kindlaid fakte, et elavate, tahtejõuliste, rõõmsate laste vembud ja kelmused on esinenud ka kõige tublimate ja väärtuslikumate inimeste juures.

Autori tähelepanu on keskendatud inimese karakteri kujunemisele tema paljude lapseas juhtuvate pisisündmuste mõjustuste keerises. Peavalgus on heidetud otsustavamaile kujunemisaastatele — eelkooli- ja algkoolieale. Iga tegelane avaldab juba esimestest eluaastatest peale oma kindlat karakterit. Autor näitab plastiliselt, milliste sündmuste mõjul iga tegelase karakteris peituv isekus ja ebatasasus harilikus laste mängu- ja sõprusringis elu enda poolt maha hõõrutakse, nii et seejuures erilist väljastpoolt tulevat vanemate tahtlikku mõjustust või kasvatust tarviski pole. Terve, mitmelapselise perekonna elu ise mõjub suure kasvatusliku tegurina. Seega on selles teoses eluliselt valgustatud ühe tähtsaima kasvatusteguri — perekonna olemust ja mõju. Mõeldes siinjuures moodsat kasvotavat individuaalpsühholoogilises valguses, peame autori mõttekäike ka teaduslikult põhjendatuiks lugema.

Jutustise tegelaskond koosneb peamiselt, nagu öeldustki järeldub, noorematest, alla kümneaastastest lastest. Teose epiloogis, mis puudutab aega kaksteistkümmend aastat hiljemini, on need lapsed abiellumisealised. Meenutades selle teose ideestiku kohta öeldut ja arvesse võttes seda, et tegelaskond moodustub väikestest lastest, peame arvama, et see teos on eeskätt kohane raamat vanematele, mitte nii väga noorsoole. Teatavasti huvituvad 12- kuni 18-aastased noorukid koos puberteediealistega kõige vähem alla kümneaastastest. Oma rõõmsa ja suvise värvinguga jätab see teos kui kunstitöö aga noortelegi hea mulje. Muu seas on see teos Genfi rahvusvahelise haridusbüroo poolt võetud parimate noorsooteoste nimestikku.

Nr. 63. Marika Stiernstedti, Ullabella.

Paljud noorsookirjanikud saavad omast tööpõllust nii aru, et see peab kindlasti kasvatama midagi muinasjutulist ja väga kirevat, mitte tõsielu, nii nagu see on. Ja nii luuletatakse kokku „kadunud saared“, hirmsad elukad, tohutu jõuga kangelased, kes ummisjalu tormavad mitmekordse ülevõimu vastu; pannakse puud ja põõsad kõnelema ja lennatakse üles tähtederiiki. Teised, kes jäävad rohkem tõsielu raamidesse, ei suuda mõista, kuidas võiks noorsooteost kirjutada selgesti nähtamatu moraalitsemiseta, õpetamiseta. Arvatakse, et noorsooteos peab tegema lugeja viisakaks, kõlblaks ja hoobilt ka targaks. Tüüpiliselt seesugune on näit. käesolevas „Kuldraamatu“ sarjas „Jaanike“ (nr. 59).

Ei saa muidugi eitada seesuguste teoste arendavat kasvatuslikku mõju, kuid nad oma ülespuhutud tegevusega, niioelda alaliselt eluga maadlemisega, kehalise võitlusega, s. t. füüsilise küljega ja puhta mõistusega ning fantaasiapiltidega haaravad nooruki olemuses vaid üht külge, kuigi väga olulist, ent leidub ka teine külg, mis kogu noorukiele annab oma värvingu. Mõtleme siin neid tunde-komplekse, mis algavad puberteediga ja on seoses soo edasiandmisvõime kasvamisega ning enese läbilõõmise tungiga, ühiskonda astumise kriisiga. Vaadeldavas „Kuldraamatu sarjas“ „Käärivate hingede“ autor näis õige ligidale astuvat nooruki ühiskonda astumise kriisile ja enese läbilõõmise tungile. „Ullabella“ on kirjutatud kunstiteosena, mis sihhib sellele, et haarata noorukis tema õrnamat, intiimsemat külge — igatsevat unistust, sõprust ja armastust. On ju küll päris õige, kui öeldakse, et noorukit ei tohi vastava kirjandusega ega üldse kuidagi mõjustada, tema hinges mässavaid torme seega üles paisutada, et neist rääkides nad tähelepanu keskpunkti tõmmatakse — olulisem on tähelepanu kõrvalejuhtimine. Ja selleks siis seiklused, rännakud, kangelaslood jne. Ent peab meenutama, seega lükatakse kriis vaid edasi ja seda kohutavam on lainete läbimurdmine, mida enam neid paisu taha on kogunenud. Lõpuks peame küsima, kas noorukid ei haara oma salapärase tunnete keerises nn. „keelatud kirjanduse“ järele, kui kõik lubatu sellest külmalt ja masinlikult läheb mööda? Nii see ongi. Seepärast on seda enam allakriipsutamistväärt teosed, mis haaravad noorukit ka tema intiimsemast küljest ja teevad seda tõetruult, kunstimärgiselt ning väga sügavale peidetud kasvatuslikus vaimus tendentsita, nagu „Ullabella“.

Üldise kirjanduse seisukohalt on märkimisväärt, et vaadeldavas romaanis on üles tõstetud kirjanduses üldiselt vähe käsitletud noorukite vahekord, kus üks pool teiselt vägivaldselt, pealepressivalt poolehoidu ja vastuarmastust nõuab, toetudes lapsepõlve sõprusele. See mõttekäik on lühidalt järgmine: Oleme lapseasõbrad. Me pole ükskõiksed teineteise vastu. — Tahan omada sind! — Sa ei luba oma kättki suudelda? Hävitan enda, mul pole kedagi! Ent tütarlaps on õrn. Talle meenub rõõmus lapsepõlv, mil oldi mängusõbrad. — Poiss on otse vennaliku andumusega ja meelsusega seisnud tema kõrval,

ema haua ehtimisel ja on väga ligidane. Kas anda nüüd järele, et sõpra päästa, või hoida oma au? Põnev, ent masendav nõiaring! Kas oleme kunagi mõelnud, kui eluligidane see on?

Väga sügavasse lõikav on „Ullabellas“ ka teine inimese tundeelu puudutav külg. See on lihtne naisteenija Malini suur tänu- ning kohusetunne oma armsa surnud perenaise vastu. Tunne, mis muutub enese vastu otse asketismiks, et aga hoida ja teha kõik nii, nagu oleks seda „proua ise“ teinud. Elades vaid teistele tõuseb Malin otse pühaliiku aupaistusega kangelaseks. Seesuguseid kangelasi igatsevad noorukid alati ühiskonnast leida, sest need kehastavad nende unistusi maailma parandamisest, uuest ühiskonnast.

Mõjult on see teos vaheldusrikas. Kurvad ja masendavad stseenid vahelduvad koomilistega ja rõõmsatega. Selline vaheldus on kunstiteose nautimises teatavasti väga oluline. Ja eriti noorte seisukohalt, sest nii nagu nende tähelepanu on hüplev, nii on vaheldusrikas ka nende meeoleuline külg. Naer ja pisarad seisavad üksteisele võrdlemisi ligidal.

Teos on mõeldud naisnoortele, olgugi et peategelase Ullabellaga vaheldumisi on käsitletud ka meestegelast Emili. Kuid viimast on kasutatud selleks, et tema vigade arvel Ullabellat kangelasena näidata. Naistegelast on siin mehest tugevamana näidatud. Ja võrdlemisi usutavalt, sest sellele mõjub kaasa meestegelase halb s a a t u s. Emil on orb ja kasvanud üles k a s v a t u s e t a. See asjaolu lubab kõike. Ent sellest johtub siiski „Ullabella“ kui noorsooteose üks puudusi. Emil, olgugi orb ja kasvatuseeta, on ometi väga hakkaja ja andekas. Elu tundub liiga teravana ja ebaõiglasena, kui üks (Emil) peab poolel kuulsuse teel enneaegu, oma halva s a a t u s e pärast hukkuma, ent teine (Ullabella) saab õnnelikuks mitte tema oma isikupäraste omaduste ning vaimujõudude arvel, vaid j u h u s l i k u l t esilekerkivate rikkaste sugulaste armust. Noorsooteses pedagoogiliselt seisukohalt tuleks näidata, kuidas kangelane i s e on oma õnne ja saatuse sepp.

Teisest küljest aga s a a t u s e esiletõstmine on noorsoopsühholoogiliselt ja seega ka kunstiloomingu seisukohalt õige, sest kuski mujal ei nähta nii tõsist saatuse kummardamist ja uskumist, kui noorukite hulgas.

„Ullabella“ stiil ja ainekite käsitletu on keerukuseeta, seepärast kergelt loetav. Seejuures aga, nagu öeldust järeldub, on suudetud haarata väga tõsiseid ja sügavaid mõtteid. Ta on kogu „Kuldraamatu“ 5. sarjast naisnoortele määratud teostest parim.

Nr. 64. Hugh Lofting, Doktor Dolittle'i postkontor.

„Doktor Dolittle'i postkontor“ on Dolittle'i lugude järg, mis algasid „Kuldraamatu“ kolmandas sarjas. Need on omal ajal kirjastuse poolt, kui tal veel „Lasteraamat“ puudus, lasteraamatutena mõeldud. Ja lasteraamatutena ongi nad haritud perekondades üldiselt levinud. Noorsoole pakuvad need raamatud kõige vähem huvi, sest siis ollakse

äsja välja astunud muinasjutulikust lastemaailmast ja otsitakse mõnikord isegi päris fanaatiliselt tõsielu. Viimast aga on Dolittle'is üpris vähe. Siin räägivad kõik linnud ja loomad. Teevad isegi doktori juures majateenija asemel kodust talitust ja vahetavad omavahel kirju. — See koomika ja sügav pilge aga, mis selle raamatu täiskasvanuile teeb huvitavaks, s. t. muinasjutu kunstiline külg, ka seda ei leia temast noored nii kergesti. Jääb järele soovitada seda teost täiskasvanuile, kes on sellest huvitatud, et neil oleks alla kümneaastastele edasi-
jutustamiseks ülinaljakaid ja huvitavaid loomajutte.

Nr. 65. Franz Treller, Gautšo poeg.

Selle romaani sündmustiku taustaks on lõigend Ameerika ajaloost. Ja nimelt ajajärk a. 1816—1852, mil Lõuna-Ameerika vabariigis Argentiinas peale Hispaania alt vabastumist kees kibe kodusõda tugevat keskvõimu pooldavate u n i t a r l a s t e ja eri provintside autonoomiat kaitsevate f ö d e r a l i s t i d e vahel.

Nii nagu kõik mässud ja sõjad on alati olnud ammutamatuiks varasalvedeks, kus rikkalikult on mitmesugust ainet igat inimest, aga eriti just noorsugu võluvate vooruste nagu: kangelaslikkuse, ohvri-meelsuse, isamaa-armastuse, sõpruse jne. maalimiseks, nii on selleks varasalveks paljuresinud saksa noorsookirjanikule olnud Ameerika kodusõda. Peale ülalmainitud vooruste, mida seesugusel ainestikul on võimalik kõige loomulikumalt ja usutavamalt kirjeldada, lisandub siia üheks huviäratavaks plussiks k o h t, kus tegevus toimub. Ameerika kui meist kaugel asetsev „imedemaa“ on alati olnud meile, eurooplastele, ja eriti meie noorsoole määratu võluga.

Hoolimata sellest, et vaadeldaval romaanil on ajalooline põhi, ei tule ta meie noorsoolektüüris arvesse kui ajalooline romaan, sest see osa üldisest ajaloost on esiteks meie noorsoo seisukohalt võrdlemisi vähese tähtsusega ja teiseks on selles teoses tulipunkti tõstetud kõrvalised ü k s i k i s i k u d, mitte kogu ajalooline sündmustik ja juhtivate isikute tegevus. See on aga seda põnevam ja elulisem. Sellistes kodusõdades ja sõdades, kus olulisem osa väiksemate lahinguühikute töös, partisani tegevuses, kus iga isik on teataval määral juht, tõuseb alati esile suuri kangelasi sõdurite massist, kes suurte väeosade lahingutes oleks vaid tapaliha. Seesugused kangelased ongi „Gautšo pojas“ tegevuses.

Meie, eestlaste, kui väikerahva seisukohalt on eriti tervitatud selliste üksikkangelaste esiletõstmine, kes tulevad m a s s i s t, nii nagu see Vabadussõjaski oli, mille vaatlusel kõrgeimadki juhid pole häbenenud sõja võitjaid otsida sõdurite ja kapralite hulgast.

Nagu see noorsoojutule loomulik, kui selle tegevus toimub Ameerikas, ei puudu teoses ka indiaanlased. Indiaanlaste kõrval sakslaste tegevusesse tõmbamine ja nende ülistamine äratub eesti lugejas võõrastust ja tuleb arvesse puudusena. Õnneks on sakslastest juttu vaid mõnel leheküljel.

Peategelased, et neist kangelasi eriti välja lasta paista, mis on noorsooteose juures väga oluline, langevad kahte leeri. Ühed äärmiselt negatiivsed kujud, teised positiivsed. Positiivsed kujud esitavad voorusi: tugevat jõudu, kiiret orienteerumisoskust, teravmeelsust, kavalust, ning osavust, kustutamatu sõprust täieliku eneseohverduseni, meelekindlust, eneseusaldust ja optimismi. Kangelased ei jää ka kõige lootusetumas olukorras, mil juba täiesti ollakse surma teravate küünte vahel, nukuritusvasse apaatiasse, vaid juurdlevad pääsemisest ja teotsevad, kuni saavutavad kindla võidu.

Teose alguses, kus värvitrukis pildil vaenlased põleva maja ees võimutsevad, kus põgenev ema langeb metsikute rüüstajate kuulide all, seisame keerulise ja raske sõlme ees. Edasi jälgime põnevusega vaprate meeste võitlust ülekohtu ja ülevõimu vastu, kuni lõpuks hingame nagu rusuva koorma alt vabanedes, kui näeme kurjust ja ülekohtu vangistatuna.

See teos on vaadeldavast „Kuldraamatu“ sarjast kõige põnevam. Teda võib soovitada poistele ja ka sõdureile, kus peaülesanne seisabki just vaprase kasvatamises.

Mida ütleb vaadeldud „Kuldraamatu“ sari tervikuna. — Ta peegeldab meil maksvusele pääsenud inglise orientatsiooni. 13 köitest on 7 inglise keelest tõlgitud. Ta peab silmas noorsoo kasvatavat mõjustamist. Seda sihti taotlevad ilutundele koputav raamatute välimus, paber ja illustratsioonid; sisus aga kangelaste tegevuse ja iseloomu idealistlik esiletõmine. Keelelise ühtluse ja mõnedesse teostesse puistatud õpetuslikkusega, teadmiste pakkumisega („Jaanike“, „Mikroobide jahil“, „Pompeji“ jne.), on „Kuldraamatul“ suur kaal ka meie õpilaste kirjakeele kujundamises ja teadmiste täiendamises. See võimas kasvatus- ning haridustegur ei tohiks kunagi meie kooli- ja hariduselu lavalt lahkuda.

A. Pärl.

THOMAS MANN: BUDDENBROOKID.

Ühe perekonna langus. K./Ü. „Loodus“, Nobeli Laureaadid. I ja II köide. 446 + 399 lk. Hind 6 kr. 50 senti.

Nobeli Laureaatide esimese sarjaga tehti eesti lugejale kättesaadavaks saksa tuntuima romaanikirjaniku Thomas Manni parim ning kuulsaim teos. „Buddenbrookid“ on meile mitmeti huvitav raamat. Esijoones tuleb hinnata selle kõrget kunstiväärtust, vormilist täiust ja sõnastuse meisterlikkust. Thomas Mann esineb mainitud teoses rahuliku ning asjaliku jutustajana. Ta on oma ainest kaugelt üle ja just seetõttu kujunevadki kõik tüübid tema sule all monumentaalseteks. Ta ei iseloomusta oma romaani tegelasi suurte sõnade ja jämedate joontega, vaid ta registreerib külmasjalikult nende igapäevseid toiminguid, kõnelusi, rõivastist, kor-

teri ja büroo sisustist — lühidalt: annab inimese käitumise ja keskuse, kus see elab ning teotseb.

„Buddenbrookid“ on perekonnaromaan, kus esitatakse neli põlve järjest. Juba romaani alguses on Buddenbrookid Lüübecki linna suurkaupmehed, kes kuuluvad linnakodanikkude paremiku hulka, kellel on oma kindlad perekonna traditsioonid, kes peavad sugukonnaraamatut, mille esimesed märkused ulatuvad mitu põlve tagasi. Johan Buddenbrook senior on juba 70-aastane lõbusa iseloomuga vanahärra, kes armastab mängida oma laste-lastega, kelledele pühendatud käesolevas romaanis kõige rohkem ruumi, kelle arenemist autor näitab lapseast hauani. Äri juhib Johann Buddenbrook junior, kes on rahulik ja asjalik töömees ning korralik perekonnaisa, kes peab aus kõiki vanu kombeid. Ta tahab firma üle anda oma pojale paremas seisukorras kui on selle vastu võtnud oma isalt, sest ikka on vana Buddenbrook noorele pärandanud oma suure, hästi sissetöötanud viljaäri koos perekonna traditsioonidega, kelle kohus oli äri laiendada, varandust kasvatada, perekonna au ning kuulsust tõsta. Nii on see kestnud mitu põlve. Buddenbrookid on omandanud abiellumiste kaudu tähtsaid sugulasi ja nii on perekond kasvanud ning hõimkond laienenud.

Johann Buddenbrook junior sureb varakult ja pärandab firma oma pojale Toomale, kes on küll noor, kuid siiski küllalt kogunud suure äri juhtimiseks. Perekonna asjade korraldamisel on tal nõuga abiks arukas, kuid liiga vagatseja ema Elisabeth, kes on Tooma kõrval juhtivamaid kujusid.

Visa võitlusega Toomas Buddenbrook viib äri ja perekonna hülgusetipule, millele järgneb järsk langus. Oma suure teo- ja tahtejõuga tõuseb ta konsulist senaatoriks ning äriski on märgatavat edu ja tõusu. Kuid tema hoolega ja vaevaga hoitud perekonna au ja kogutud vara aitavad õed ning vend maha kiskuda ja pillata.

Tooma vend Kristjan, kes poisikesena andekuselt ületas kaugelt Tooma, on boheemlaseverega ega hooli suurt perekonna traditsioonidest. Hea vestlejana on ta hinnatud klubides ja näitlejate seltskonnas. Oma pärandiosa kulutab ta näitlejannadele ja joominguile. Katsed äri alal tal ebaõnnestuvad ja koormavad Buddenbrookide firmat võlgadega. Töö pole loodud tema jaoks, ta armastab elu nautida, klubis viibida ja lõbutseada. Kui Toomas katsub teda oma kontoris tööle rakendada, siis ei tule sellest midagi välja. Kristjan demoraliseerib rohkem kaasametnikke, kui suudab kasu tuua oma vähese tööga. Ühel kokkupõrkel lausub Toomas Kristjanile: „Ütlen sulle, minu kannatus on otsas! Sul on prokuura, kuid sa ei näita nägugi kontoris... mitte see ei ärrita mind. Minu pärast logele, nagu oled tänini teinud! Aga sa kompromiteerid

meid, meid kõiki, ükskõik kus sa liigud või oled! Sa oled paise, haige koht meie perekonna kehal! Sa oled siin linnas kurjast, ja kui see maja minu oma oleks, ajaksin su siit välja, uksest välja tänavale!“ (I, lk. 363).

Kristjan oma ebatavalise ja vabameelse käitumisega, mis tekitas seltskonnas sosistamisi ning halvustavaid märkusi Buddenbrookide perekonna kohta, kiskus teadlikult seda maha, mida Toomas ehitas. Tegelikult on Kristjan aga väga andekas ja vaimukas inimene. Tema õnnetus seisab peamiselt selles, et ta ei oma praktilist äri-mehe taipu ega püsivust, mida nii kõrgelt on kogu aja hinnatud Buddenbrookide perekonnas. Oma kunstnikuhinge ja näitlejakalduvustega on ta kukkunud välja üldisest perekonna raamist, kuid ei saa siirduda ka oma südamelähedasele ja annetekohasele alale, et seal juurduda, sest see riivaks rängalt perekonna au, kui mitmevõrra madalamasse ja alamasse seisusse üle minna. Seepärast peab Kristjan enda ja Buddenbrookide perekonna õnnetuseks ikka ja ikka katsetama jälle äriga, mis ei sobi kuidagi ta olemise ega vaimulaadiga. Autor on andnud siin ilusa ning tabava näite, kui palju pahandust võib tuua olukord, kus inimene ise ei või valida endale annete ja võimete kohast kutseala, vaid on perekonnatraditsiooni järgi juba sündinud mingile elukutsele. Seega on Kristjan siis seisuse ja valitsevate vaadete ohver.

Peaaegu sama võib öelda ka ta õe Tooni kohta, keda perekonna nimi ega kuulsus ei luba abielluda lihtsast kodanikuseisusest arstiga, keda ta tõsiselt armastab ja kes armastab ka teda. Sunnitud abiellumise tõttu kujuneb ta elu õnnetuks. Ta püüab kõigiti hoida ja tõsta perekonna au, on sõnakuulelik laps ning abiellub vanemate käsu järgi mehega, kes on talle vastik. Lõpuks osutub vanemate valitud mees petiseks ning tema kohta hangitud äriiline informatsioon on hästi organiseeritud võlausaldajate poolt, kes Tooni kaasavaraga loodavad päästa oma summasid. Nii saab Tooni Buddenbrookide perekonnas esimeseks lahutatud naiseks ja seda veel kahekordselt, sest ka teine abielu ei õnnestu, kuigi see on Tooni enda ja kogu perekonna poolt hästi kaalutud ja äriuliselt õieti arvestatud. Lahutatud naisena satub ta linna kõrgema seltskonna põlguse alla ja isakodus elades peletab sealt seltskonna. Kuid see kõik ei suudaks viia veel perekonda langusele. Buddenbrookide viljaäri suudab kanda majanduslikud kahjud ja senaatori au päästab nii mõnedki viperused.

Lõpliku hoobi annab Buddenbrookide perekonnale see, et Toomas ei saa endale väärikat järeletulijat. Tema ainus poeg Hanno on terviselt kidur ja sureb noorelt. Kuid ellujäänunagi poleks temast saanud Buddenbrookide perekonnatraditsioonile jätkajat ega ärijuhatajat. Pärilikult on ta läinud emasse, omab unistaja iseloomu

ja musikaalseid kalduvusi. Ta on õrna kunstnikuiseloomuga, mitte rühikas teo- ega äriinimene. Seega jääb Toomas viimaseks ning kõige hiilgavamaks Buddenbrookiks. Pikas tõusuahelas on tema viimane lüli. See teadmine valmistab talle palju piinu, mis viivad tugeva ning osava ärimehhe enneaegu hauda.

Kui autor juhib lugejat läbi nelja põlvkonna, siis ei iseloomusta ta meisterlikult mitte üksnes Buddenbrooke, peategelasi, vaid kogu selleaegset kõrgemat seltskonda, kes on vaadeldava perekonnaga sugulussidemeis või äriühenduses. Romaanis on tegelasi lõpmata palju. Huvitavamatena Buddenbrookide kõrval võiksime mainida majaarst Grabow'i, kes armastab kõiki haigusi arstida dieediga — soovitades süüa tuvipraadi ja prantsaia.

Omapärane kuju on ka Tooni teine mees lõuna-sakslane Permanender, kes on sootuks teisest puust kui Buddenbrookid. Ta ei oska aru saada sellest vaimust, mis valitseb Buddenbrookide perekonnas. Milleks rühkida ja koguda varandust teistele. Permanenderil jätkub sellest küll, kui tema saab hästi elada ja lastele jääb ka elu alustuseks. Kuigi ta on õllefabrikant, seega tööstur, on temas siiski rohkesti looduslapse elurõõmu ja vaistu. Peale Tooniga abiellumist likvideerib ta äri, millega rahmeldamisel pole mõtet, kuna kapitali protsentidest saab küllalt lahedalt elada. Seda olukorda aga hingelaadi ei suuda aga taluda Tooni ja lahutub Permanenderist.

Täiesti erilaadset kohta romaanis ja Buddenbrookide perekonnas omab Ida Jungmann, kes orvuna võetud noorelt majja. See on noorte Buddenbrookide kasvataja, majapidaja ning kõikide eest hoolitseja. Terve rida huvitavaid tüüpe on antud linna kodanikkude, ärimehete, konsulite, senaatorite ja teistest Tooma kaastöölise ridadest, kelledest üks vähem, teine rohkem oma eluromaaniga on põimitud Buddenbrookide perekonnalukku.

Seega iseloomustab Thomas Mann „Buddenbrookides“ kogu aega ja selle vaimust nelja põlvkonna vältel. Nii annab see suurejooneline, detailideni viimisteldud perekonnamaal usutava ning tõetruu kultuuripildi kogu ajastust, selle mentaliteedist, majanduslikust, kultuurilisest, usulisest, pedagoogilisest, moraalsest ja õiguslikust olukorrast. Kõik see on aga nii meisterlikult ühte sulatatud Buddenbrookide perekonnalooa, et romaanile kompositsiooni suhtes ka nõudlikemgi lugeja ei saa midagi ette heita. „Buddenbrookid“ on seega teos, mis nii sisuliselt kui vormiliselt on täiesti viimisteldud üksikasjadeni.

Kõige selle juures on romaan sündmus- ja tegevusrikas, seega loetav ka laiematele hulkadele. Eriti huvitav on „Buddenbrookid“ aga meie haritlaskonnale ja äriühendustele, kelle perekonnalood alles algamas. Siit võib nii mõndagi õppida, kuivõrra on vaja hoida

karmilt kinni perekonnatraditsioonidest, kuivõrra vaja arvestada ajavaimu ning sellega kaasa sammuda.

Jaan Kangilaski tõlge tundub kõigiti õnnestununa. Sõnastus on selge ning täpne. Teos oma murdelise keelega on tekitanud tõlkijale kahtlemata suuri raskusi, millest aga on meisterlikult üle saadud.

E. Põldur.

LEIDA KIBUVITS: MANGLUS SEPAPOEG.

Jutustus. „Noor-Eesti“ kirjastus. Tartu, 1936. Lk. 233. Hind 3 kr. 25 s.

Rahvapärimusi ja muinasusku on käsitletud meie ilukirjanduses vähe. Ometi peituvad mütoloogias, muistendites ja muinasjutudes rikkalikud tagavarad, mis laseksid endid kirjanduslikult suurepäraselt rakendada. Luules tegi M. Under sel alal õnnestunud katse. Tema rahva muinasusul ja kommetel põhinevad ballaadid leidsid kohe täie tunnustuse ning kahtlematult on need meie luule kunstiküpsemad ja rahvuslikumad palad. Proosas teeb L. Kibuvits samasuunalisi katsetusi käesolevas teoses.

Kibuvits on üldse otsija vaim, kes pole veel leidnud oma kirjanduslikku pärisosa. Seni on iga tema teos olnud ise ainevallast ja eri laadiga. Seda on ka „Manglus Sepapoeg“, mis põhjalikult erineb Kibuvitsa senistest teostest ega sarnane oma olemuselt ka ühegi meie proosateosega.

Ta algab oma teost jõuluõhtu kirjeldusega kuski rannakirikus, kus suurtest paekivilahmakatest põrandal põlvitab neli põlve inimesi kõrvuti, kellel igaühel oma vaated ja arusaamised elust, kuigi nad elavad iga päev ühe katuse all ja söövad ühes lauas. Saja-aastane vaarema hoiab kinni vanast muinasusust, jumalatest ning kommetest. Ta „ei löika vastava kombeta sõrmeküüsigi, ei astu hommikul uksest, ei heida unevoodile!“ (lk. 10). Väike lapselapse-laps Peep mõistab teda ning hindab ta usku ja kombeid. „Vanaema on hüljanud kõik muistsed, lihtsad jumalad — janused, isukad ja kukeverega kergesti lepitatavad. Vanaema usub Jumalat ta poja ja pühavaimuga. Aga Peebu ema, ei see usu noidki!“ (lk. 10). Seega tahab autor rõhutada meie rahva pärimuste ja kommete lünklikku arenemist ning kindlate põlvest põlve pärandatavate traditsioonide puudumist, millega võib seletada killunemist ja üksteise mittemõistmist.

Peebu kodu lähedal rannas on kivikalev hobuse seljas paelahmakate vahel pörguväravas vahti pidamas. Vaarema jutustise

tõttu on see poisikese huvikeskuseks. Jõuluööl peenenevad ahelad, millega Kalev on kinnitatud, ja see on ainus hetk aastas, kus kangelasel on võimalus pääseda vabadesse. Seda ootab igatsusega Peep. Ta on kirikus kärsitu, sest ta tahaks meeeldi joosta rannale vaatama, kas Kalev on pääsenud vabadesse.

Sel jõuluööl täitub siiski Peebu soov. Kui ta randa jookseb, on Kalev hobuse seljast kadunud.

Nii äratabki autor Kalevipoja ning paneb ta liikuma tänapäeva ellu Manglus Sepapoja nime all, kes mälu kaotuse tõttu ei mäleta midagi oma minevikust. Kuid ka sarvik pääseb põrgust valla ja hakkab teotsema hangeldaja Säunikuna.

Jõulu esimese püha hommikul liiguvad nad mõlemad koos linna poole. Tunduvad teineteisele kangesti tuttavad, kuid ei mäleta siiski aega ega kohta, kus on varemini kohtunud. Teel peatuvad nad asunik Elupuu juures ja pühitsevad selle kahek-sanda lapse ristseid.

Siin kasutab autor esmakordselt võimalust teha propagandat maa kasuks. Elupuu on eeskujulik asunik ja suur rahvuslane. Ta armastab maad, austab vanu kombeid, peab lugu valitsusest ja rahvajuhtidest. Ta on oma kodu kaunistanud ajanõuetele vastavalt. Hooned on värvitud rootsi punasega, õlut pakub külalistele muistsest kirjatud puukannust, tarvitab ainult eesti kaupa, elab lihtsalt ja igaks jõuluks ristib uue lapse. Ta on veendunud, et „niipalju, kui sa siin maailmas lapsi saad, saad sa endale. Kõik muu vare lõpeb otsa, koi sööb ja rooste rikub!“ (lk. 58). Lastes elab aga igaüks edasi põlvest põlve.

Säuniku parteipoliitilised hässitused ei mõjusta kuidagi Elupuud, vaid kindla ning veendunud mehena lööb ta kõik tagasi. Kinnitagem koos autoriga:

„Mõnus mees see Elupuu. Jõuluks pruulib õlle, ristib lapse, peab kõne. Aasta läbi tõttab tööga, kõneleb kodus ja väljas vaid hädavajalisimat, otse kui korjates ja hoides sõnu pühiks“ (lk. 61).

Elupuu juures tutvub Kalevipoeg esmakordselt Eesti uue olukorraga, sööb oma esimesed toidud, magab ja maadleb sarvikuga. Ta ei tunne oma endist nime, ei suuda kohastuda uute olukordadega. Linna jõudes ta ei hakka Säuniku soovitusel hoolimata poliitikat tegema, kuigi selleks oleksid soodsad võimalused, sest keeb parajasti äge valimisvõitlus. „Ustavate liit“ koondab rahvast ja viib rünnakuks valitsuse ning korra vastu. Säunik on agar kihutaja ja hässitaja. Hangeldajana liigub ta kõikjal ega jäta kunagi juhust kasutamata kurjale õhutamiseks.

Manglus Sepapoeg ei seedi seda olukorda. Rahva talitused, teoviisid ja tõekspidamised pole tema arusaamistele vastuvõetavad.

Kalevipoeg ei tunne enam oma rahvast ega rahvas Kalevipoega ja taas elustunud kuningal ei jää muud üle kui hakata õlleveda-jaks ning lõpuks, kui on leidnud oma saarepiiga, Kadri, siirduda maale talusulaseks. Nii on muutunud olukord. Linn on Kalevi-pojale talumatu pahedepesa, kus Säuniku külvatud kurjusterad on kandnud lopsakat vilja.

Linnainimeste hädisuse, viriluse, tühisuse ja rahulolematuse näitamiseks on autor joonistanud kaks õnnestunud kuju, need on villavabriku raamatupidaja Otto Kobilus, kes „aastaid istus kontoris, mooniõitega padjal kui nupp, mille on asetanud sinna saatus“ (lk. 177), ja tema viljatu naine Liine. Kobilus unistab rikkusest ja kuulsusest. Säuniku pealekäimisel katsub ta varastada äri raha, kuid ei saa sellega hakkama. „Ustavate liidus“ teotse-mine toob talle vara ja kuulsuse asemele nälja majja, sest ta val-landatakse ametist. Ainult õnnelik juhus päästab selle perekonna hukkamisest; vanapoisist vend pärandab surres neile oma talu, millega nad ise ei mõista midagi peale hakata ilma Mangluse ja Kadri abita. Teose lõpul suunduvad nad lootusrikkalt maale.

Seega on teos kõigiti positiivne ja praegu hinnatavaid voorusi ning väärtusi propageeriv. Autori vaheda ja särtsaka sule all on kõik kujud elavad, olukorrad põnevad ja huumoriküllaselt valgus-tatud, nii et liigne positiivsuse allakriipsutamine, mustvalge tehnika, ei torka teravalt silma ega riku teose üldmuljet, mida sageli on juhtunud tahtlikult positiivsete tööde juures. Autor pole hakanud ennast üle pakkuma.

Eriliselt tuleb hinnata Säuniku kuju meisterlikku väljatootust, niisamuti teravat silma, millega autor on osanud meie tänapäeva elupahesid võtta kirjanduslikku kõverpeeglistse. Teose stiil on Kibuvitsale omaselt elav, varjundirikas ja sädelev, mistõttu teost on kerge lugeda.

P. Ambur.

PROF. E. TENNMANN: HINGE SUREMATUS.

Filosoofiline seeria, nr. 1. Toimetus: Prof. K. Ramul, prof. Ed. Tennmann, dotsent W. Freymann. Vastutav toimetaja J. Ainelo. „Noor-Eesti“ kirjastus. Tartu, 1935. a. Hind kr. 1,25.

Meie algupärase filosoofilise kirjanduse üleslugemiseks peaaegu piisab ühe käe sõrmedest. Nii vähe on seda. Raamatuaastal on seda tühikut nähtavasti õieti märganud mainitud kirjastus, sest, rajades filosoofilise kirjandusseeria, töötatakse järjekindlamat ja süsteemika-mat vastava ala viljelemist. Seda üritust tuleb kindlasti tervitada,

mitte ainult meie kirjanduse mitmekülguse, vaid ka lugejate huvides. Ajal, mil suur osa meie rahvast on saanud tublima hariduse, leidub suur protsent neid, kes hea meelega näeksid meil otse laviinina leviva ilukirjanduse kõrval ka mõnd teaduslikku tööd, mis ergutaks tunnete kõrval eriti ka intellekti, mida pikal kooliajal järjekindlalt teritatud.

— „Hinge surematus“... Inimliku huvi seisukohalt on päris õige alustada filosoofilist seeriat seesuguse pealkirjaga, sest see küsimus on igale mõtlevale inimesele akuutne. Suur osa inimestest — autori arvates ka paljud pastorid — kahtlevad selles või lähevad sellest hooletult mööda. Kas on hinge, mis elab peale surma, mis valitseb ja juhib? Kahtlust aga on peetud iga filosoofia alguseks. Eks ole loomulik ka eesti filosoofia alustamine kahtlusest, s. t. „algusest“.

Hinge surematuse probleemi lahendamises näeb autor eeskätt praktilist tähtsust. „Selgus ses asjas peaks tõstma inimese elu- ja teovõimet, peaks suutma puhastada avalikku moraali, kaotama hirmu ja lonkamist kahevahel, lahendama usu ja teaduse suhteid“ (lk. 11). Selle praktilise külje rõhutamisel ei lasku autor, nagu seda võiks karta, harilikule pinnale, et otsida ükskõik milliseid teid usu ja kiriku ülevalhoidmiseks teaduse ja teadlaste ees. Autorile on kõige tähtsam tõde, olgu see kuitahes terav. Ta ütleb: „Ei ole... õige usku toetada teaduse puudulikkusega või nõrkusega, see tähendab, seletada nagu algaks usk säälpool teadust. Siis tehakse usk nimelt teadmatuseks või teaduse piiritaguseks... Sel puhul peaks aga lihtsal usklikul ka juba olema teaduse ülevaade, et teada, mida teadus ei tea ja mida võib või tuleb uskuda...“ (lk. 12). „Kaks tõde ei saa olla ühes küsimuses teine teise vastu. Ei saa... olla usuline tõde teadusliku tõe vastu ega ümberpöördult...“ (lk. 11). See on igatahes usuteadlase poolt tõesti radikaalne ja kõiki teadlasi lepitav samm. Autoril on tõesti õigus etteheitvalt vihjata, et pole õiged need senised võtted, kus usk püüdis otsida enda kindlustamiseks vaid teaduse haigeid kohti. Sellise seisukoha tunnustamisele peaks järgnema uus tõuseng usu alal. Viimase ajani nägid teadlased usus oma vaenlast. Mõtleme nendele vaestele loodus- ja arstiteadlastele, kes on pidanud kannatama kehtivate usuliste veendumuste pärast.

Hinge surematuse tõestamises autor ei küsi, kas teaduse praegune seisund võimaldab usku hinge surematusse, sest siis võiks tema arvates tulla aeg, kus see võimalus kaob, vaid ta küsib: „Kas hinge surematuse eitamine on teaduslik?“ (lk. 12).

Selle raske küsimuse lahendamiseks autor kõigepealt pöördub kahe maailmavaate poole, millisel alusel usku hinge olemisse ja selle surematusse on kõige laialdasemalt kõigutatud ja kõigutada

püütud. Need on naiivne materialism ja plaatolik idealism oma kõike substantsiaalset eitava ideedeõpetusega.

Kõige valusamad müksud saab materialism. Selgitades, et mateeria seesugusel kujul, kuidas temaga materialistid opereerivad, on vaid fiktsioon, milles puudub loogika, toetub autor Leibnizile, kes mõtles mateeria juures nii: Materialistide arvates mateeria koosneb aatomitest. Mateeria on jagatav. Aatom pole jagatav. Järelikult: Aatom pole mateeria, sest mateeria on jagatav. Või: Aatom on mateeria, siis mateeria pole jagatav. Esimesel puhul kaob mateeria üldse, teisel — mateeria jagatavus. Nii jõutakse väga lihtsalt mateeria juurest hinge juurde, mis pole ka jagatav. Edasi, näidates, kui puudulikud, õieti tühjad mõisted on „aeg“, „ruum“, „liikumine“ ja „asi“, millega opereerivad materialistid, jõuab autor tulemusele, et vaimne, hing on palju arusaadavam ja loogiliste vastuoksusteta. Autori hinge peatunnus on teadvus ja iseteadvus, püüdmise täiuslikkusele. „Olemasolu kuulub ainult... individuaalseile substantsidele, kas aatomitena, millede olemine piirdub füüsiliste, keemiliste ja orgaaniliste tegevusavaldistega, või hingedena, kui neis esineb teadvus ja iseteadvus. Kõik, mis tõeliselt sünnib, sünnib ainult sellistes individuaalseis substant-ses...“ (lk. 109).

Nii on kõige olulisem personaalne olemine. Seda ei saa puhtmateriaalselt, kehaliselt piiritella. — „Inimese ja looma keha piirid ei lõpe mitte nahaga...“ Kõigil on selge, et siit on vaid üks samm hinge surematuse juurde.

Autor väidab küll, et hinge surematuse tõestamine teeb elu palju helgemaks, kergemaks, puhtamaks jne., kuid see tõestuskäik, kõigi nende mõistete uperpalli löömisega, mille varal me siin maa-pealses elus oma „head“ olemist tunneme ja möödame, jätab harilikus lugejas kuidagi õõnsa ja halli tunde. See teos on omas elavuses ja piltlikkuses ometi üheks mõtlemapanevamaks raamatuks igale haritud kodanikule.

A. P.

JAAN VAHTRA: MINU NOORUSMAALT II.

Noor-Eesti kirjastus, Tartu, 1935. 294 lk. Hind 4 kr. 25 s.

Meil on viimastel aastatel levinud huvitav ning omapärane komme: keskealised mehed on hakanud kirjutama oma mälestusi. Aasta-aastalt on vanaduspäir nihkunud ikka alamale ja mõninga aja pärast ei maksaks kellelgi imestuda, kui 30-aastane keskpärane sulamees avaldab oma mälestusi. Ja huvitav, nendelt vanematelt

avaliku elu tegelastelt, kelledelt just peaksid ilmuma mälestused, pole neid nähtud veel ridagi. Sellist olukorda ei saa pidada kuidagi normaalseks.

Jaan Vahtra ei nimeta oma raamatut otse „mälestusteks“, vaid alapealkirjastab „Autobiograafilisi pilte ja jutustusi aastailt 1899—1909“, seega erineb ta märgatavalt teistest memuaaride avaldajatest, kes venitavad oma liigagi harilikku elulõnga päevast päeva ja aastast aastasse. See erinevus on J. Vahtrale suureks plussiks. Ta näitab ainult huvitavamad ja iseloomulikumad juhtumused ning sündmused oma elust ja neidki tihendatud ning viimisteldud pisipaladena. Nii võiksid need kanda väga hästi minavormis jutustiste, novellide, laastukeste jne. nimetust, milleles esineb ühine keskkuju. Pisipaladena on need varemini ilmunudki siin-seal, peamiselt küll ajakirjas „Olion“ ja „Lahtised Lehed“.

Peab tunnustama, et J. Vahtra on valiku teinud õnneliku käega. Oma elu huvitavamatest sündmustest on ta osanud vesta väga lihtsalt, veenvalt ja kaasakiskuvalt. Kõigil jutustistel on juures tüse, lustakas ja südamlük maamehe huumor, mis paneb lugeja heatahtlikult muhelema. Kõigi nende omaduste arvele tulebki kirjutada see nähtus, et meie viimase aja mälestuskirjadest on J. Vahtra omad kõige vastuvõetavamad, loetavamad ja seejuures kõige kirjanduslikumad ning isikupärasemad.

Käesolevas raamatus J. Vahtra pajatab kõigepealt oma kirjanikukarjääri algusest ja Räpina kihelkonnakoolist, kus ta õpib veel peale selle lõpetamistki sel lihtsal põhjusel, et pole võimalik kuhugi mujale edasi õppima minna. Sellele järgneb elu vallakirjutaja abilisenähtena Räpinas ja Meeksis ning lõpuks õpetajaelu Parapalus ja Põlva lähedal Metste vallakoolis. Eriti huvitavad ja huumoriküllased on õpetajaelu kirjeldised. Noored rahvavalgustajad aja viiteks on teinud loendamatu arvul vempe ja naljakesi, mis toonud mitmekesisust tollaegsesse lihtsasse külakooliõpetaja halli ning üksluisesse ellu.

J. Vahtra on kogu aja liikunud oma ümbruskonnas lahtiste silmadega ning vaadanud nendega elu lustakamat poolt. Tänu sellele, leidub raamatus rohkesti huvitavaid tüüpe nii Peipsi rannalt, Sise-Võrumaalt, Tartust, Võrust j. m. Mainigem näitena neist rahvakoolide inspektorit Prasljakov'i, pärisperemeest Saksa Kustat, vallavanemat Jakob Jaaskat, erak Ora Jaani, Otsa Mikku, Noorsusi jt.

J. Vahtra „Minu noorusmaalt II“ omab kahtlematult ka ajaloolist väärtust. Autor on kaunis ilmekalt valgustanud tollaegset rahvavalgustaja elutingimusi, ülesandeid ja suhteid ülemustega.

J. Vahtra „Minu noorusmaalt II“ on huvitav, tujuküllane, paeluv ja kergesti loetav raamat.

P. Ambur.

NELI LÄTLAST MEIE MAALAVADELE.

Anna Brigader: SUUR SAAK.

*Lõbumäng viies vaatuses. Läti keelest tõlkinud M. Pukits.
Eesti Haridusliidu kirjastus. Tallinn, 1934.*

Rob. Lukss: ÕPETATUD SULANE.

*Komöödia kahes vaatuses. Läti keelest tõlkinud Karl Aben.
Eesti Haridusliidu kirjastus. Tallinn, 1933.*

Karl Sarin: MAA JÕUD.

*Draama neljas vaatuses. Läti keelest tõlkinud M. Pukits.
Eesti Haridusliidu kirjastus. Tallinn, 1935.*

Paul Aldre: PÖLD KUTSUB.

*Näidend kolmes vaatuses. Läti keelest tõlkinud M. Pukits.
Eesti Haridusliidu kirjastus. Tallinn, 1935.*

Kahtlemata pole see olnud ülalmainitud teoste eriline kunstiline väärtus, mis neid on sundinud eestindama. Ükski neist ei küüni kõrgemale meie keskmisest rahvatüki tasemest. Tõlkimise ja kirjastamise fakt iseenesest kinnitab, et meil on erakorraliselt suur vajadus ja nõudmine maalavadele sobivate näidendite järele. See nõudmine on nähtavasti nii suur, et meie oma rohked väledad sulemehed ja rahvatükkide loojad ei jõua seda rahuldada. Tuleb appi võtta tõlkimine. Ja kust mujalt siis tõlkida, kui mitte oma lähemalt naabril, kellega meie maaolud on enam-vähem sarnased. Ei tea, kas ülalmärgitud näidendid kuuluvad meie lõunapoolse naabri paremate või halvemate hulka, kuid meil need langevad keskmiste liiki.

„Suur saak“ tundub nagu veidi segasena, meile ebasobivana, ehkki selle sündmus toimub meie piiri lähedal ja näidendi peategelased on ametis salakaubitsejate juutide tabamisega. Teose sündmustikuks on näitemäng, mida kuski piiriäärses metsakolkas organiseerib vaene erukapten Jaan Rukkul, kes armunud Tammiku rikkasse peretütresse Annasse. Ihaldatu on aga kättesaamatu ning seetõttu pakuvad talle ennast teised külatüdrukud, näitemängu tegelased. Võistlus ja armukadedus toob teosesse rohkesti segadusi ja koomikat, mis lõpuks lahendatakse kolme õnneliku paari ja salakaubitsejate tabamisega. Vaene peategelane on saanud rikkaks ning seega pole abieluks takistusi. Teos on vististi liiga läti-pärane ja seetõttu jääb mõni koht ning ütlus nagu poolikuks, arusaamatuks ja see asjaolu kahtlemata takistab mängimist.

Hoopis teine lugu on aga „Õpetatud sulasega“. See oleks nagu otse meie maalavadele kirjutatud. Ülikooli lõpetanud sulane arst Artur ajab rikka peremehet Mäe perekonna elu päris

sassi, nii et see on sunnitud abi otsima politseilt. Ja mis siis muud tehagi, kui see „linnahulgus“, nagu vaatab talle perenaine, arstib ümberkaudseid ja ajab segi haritud peretütred, elava Leek'i pea. Ema ometi aga igatseb oma tütrele haritud meest, mitte mõnd lihtsat vurlet, kes tallu tulnud sulaseks. Siin aidaku seadus vale-arsti ja tütrevõrgutaja vastu. Kuid seadusega ei saa keelata Leek'i tugevat armastust „veidra“ sulase vastu.

Lugu leiab aga õnneliku lõpu, kui vallavanem tuleb teatama, et sulane Artur on valitud valla arstiks ning et arstikorter teda ootab. Ta on sulaseks hakanud ainult selleks, et „füüsilise tööga värskendada oma vaimset jõudu“. Nüüd pole vanemadki enam vastu, et ta abiellub Leek'iga.

„Õpetatud sulane“ on maalavadele täiesti jõukohane ja sobiv, nii et seda võib edukalt mängida ka kehvemalt varustatud lavadel.

„Maa jõud“ näitab, kui tugevasti seob põllumuld neid inimesi, kes maal sündinud ja kasvanud ning ülalpidamist teeninud talutööga. Kirjanik on probleemi siin asetanud huvitavalt: talu peremees ja omanik pole üks ja sama isik. Kogu iseseisvusaja on Kalmuse talus peremeheks olnud Jüri Lepp. Ta on talu peaaegu omandina pidanud ja lubanud pärandada selle oma pojale Viktorile, kes väga armastab maad ja põllutööd. Viktori pulmapäeval aga ilmub tallu selle juriidiline omanik, Jüri vennapoeg Laur Lepp, oma naise ja pojaga. Lauri on peetud kadunuks, kuid ta osutub jõukaks punakomissariks, Nõukogude-Liidu alamaks, kes koos oma perega tulnud Eestisse puhkusele ja korraldama isalt päritud talu asju. Et ta võõra riigi alamana ei saa maal kinnisvara pidada, siis müüb ta oma tragi naise Tooni pealekäimisel talu.

Tema onu Jüri Lepp on elanud „ilmas kui pulmas“, pole suutnud koguda maist vara ja nii läheb talle ning pojale armas talu võõrastesse kätte. Jüri ei suuda uskuda kuni lõpuni talu müümist, vaid loodab mingit imet. Kui ta aga seisab siiski müügi fakti ees, ei jaksa ta enam elada ja laseb enese maha.

Peamotiiviga rööbiti on autor esitanud veel väga huvitava kõrvalmotiivi, see on Lauri südametunnistus. Ta on põhimõtteline ja ideeline kommunist ega segaks end meeeldi talumüügi asjadesse, vaid lööks sellele käega, aga naine ei lase seda teha. Tegelik müügi sooritabki rohkem Tooni, kes on liigagi praktilise mõistusega.

Autor on jäänud rahulikuks kujundajaks. Ta pole kumbagi poolt süüdistanud. Kui Jüri naine Ilse ja poeg Viktor Lauri ja Tooni teoviisi hukka mõistavad, siis see on rohkem isiklik tundevalang kui arukalt kaaluteldud ning põhjendatud süüdistus. Peremees Jüri, kes on liiga lustaka ja kerge eluviisiga, tunnistab, et ta

oma vennalt, Lauri isalt, kogu pärandi on kätte saanud ja tal pole midagi enam nõuda. Ta on rahul sellegagi, et temalt ei nõuta talu kasutamise eest renti, mida oleks Lauril õigus teha. Kuid ometi ei suuda ta seda ootamatut hoopigi üle elada. Tema kerge elurõõmus iseloom põrkab esimest korda vastu eluraskusi ja murdub.

Autor on suutnud esitada meile hulga huvitavaid maatüüpe, kes on peaaegu kõik psühholoogiliselt usutavad ja küllalt selgelt piiritletud. Tõlkija on näidendi tegevuse asetanud Eestisse ja nii mõjub teos peaaegu algupärasena. Oma raskuselt on see jõukohane parematele maalavadele ning väärrib seal oma tuumaka sisu poolest ettekandmist.

„Põld kutsub“ käsitleb meil juba tuntud ja mitmeti kasutatud probleemi: pillaja joomar tudengist-poeg ähvardab viia põlise isatalu haamri alla. Kuid ometi on P. Aldre lähenenud ainele sootuks uuest ja huvitavast küljest. Ta on võtnud asja tõsisemalt kui meil seda on tehtud harilikult. Ta on austanud ka psühholoogilisi seadusi, mida meil sagedasti rahvatükkide juures unustatakse. Aldre laseb küll üliõpilase Otto tagasi tulla tallu ühes oma mõrsja Nelliga, kuid mitte suvitama, vaid kindla kavatsusega mõjustada oma vanemaid talu müüma ning linna asumaa. Tema meelt ei muuda ka mõni nägus teenijatüdruk, nagu meil see on juhtunud enamikus sellesisulistest näidendites, vaid ta jääb lõplikult kindlaks oma rikutud iseloomu juurde, pöördub sajatades linna tagasi ja kavatseb seal mõrsja rahadega äritsedes jõuda haljale oksale.

Põld kutsub siin üht teist akadeemilist kodanikku: see on agronoom Salve, kehva vanemate laps. Ta on jõudnud majanduslike raskustega võideldes lõpetada ülikooli ja leidnud ministeeriumis heapalgalise koha. Kuid idealistina näeb ta, et ei suuda seal tuua rahvale küllalt tulu ega õigustada enda ees oma suurt palka. Ta teeb ettepaneku oma koht ühe teisega ühendada ning lahkub ametist, et minna kuhugi tallu sulaseks. Sulasena tahab ta oma teoreetilisi teadmisi enne proovida praktikas, kui julgeb neid hakata jagama kõrgelt kohalt rahvale.

Otto vaheltsobitusel pääseb ta Annimäe tallu sulaseks-pere-mehiks. Katsub seal päästa võlgades siplevat talu ja uuendada majapidamist. Oma arukuse, usinuse ja ettevõtlikkusega võidab ta varsti vanaperemehe ja talu tütarde, Senta ning Hilda, usalduse ja lõpuks ka Senta südame ning kogu Annimäe talu.

Ainult vanaperenaine on Salve vastu vaenlik ja kahtlustab teda kõiksugustes alatustes. Seda teeb ta suurest emaarmastusest oma ainsa poja Otto vastu, kes kipub kõigiti jääma Salve varju.

Lõpuks peab temagi andma Salvele õnnistuse, kui ta on kogenud oma poja ülbust ning toorest käitumist, ja koos mehega tunnus-tama, et neil pole enam lihast poega.

Nagu öeldud, on probleem hästi seatud ja ka õieti lahendatud, kuid peakuju Salve tundub rohkem ideena kui elava inimesena. Samuti on ka Annimäe perenaine esitatud liiga kergatslikuna, kord purulollina, kord taibukana. Teised tegelased tunduvad aga kõik elavate inimestena, huvitavate ja selgete tüüpidenä.

Tõlkija on tegevustiku kandnud üle Eestisse. Et Läti ja meie olud on väga lähedased, siis on see tal õnnestunud ja näidend tundub peaaegu algupärasena, seda enam, et autori nimi „Aldre“ on otse värskelt eestistatud perekonnanimi. Näidendit võib kõigiti soovitada maalavadele. See oma positiivse ja terve vaimuga süvendab armastust maa vastu ning on parematele maalavadele ka jõukhane.

P. Ambur.

KAKS RAHVATÜKKI MAALAVADELE.

E. Maiste: VAGA JAAGUP.

Kahevaatuseline rahvatükk lauludega.

Kaarel Ird: POTILÖÖVI PERENAINE.

Rahvatükk 3 vaatuses.

Eesti Haridusliidu kirjastus, Tallinn, 1936.

Eesti Haridusliit, kes pikemat aega hoolitsenud maanäitelavade tarvete rahuldamise eest, on turule saatnud kaks võimalikku ja mängitavat rahvatükki. Kummalegi nendest ei saa läheneda valju kunstilise kriteeriumiga, kuid seatud ülesanded täidavad mõlemad keskmise kirjaoskusega.

Häid rahvatükke ilmub suurrühvastelgi harva. Meiegi oma nõudlikkuses ei saa loota, et iga ilmuv näidend oleks kõrgeväärtuslik kunstipala. Seepärast on teretulnud ka keskpärased näidendid, mis edukalt suudavad täita mitmesuguste seltside piduõhtute programme.

Eesti Haridusliit on aastate jooksul jõudnud sel alal teha tunnustusväärset tööd. Ta on suutnud tunduvalt tõsta meie lavakirjanduse taset. Labaste ja mõttetute jantide asemele, milledes võimatult moonutatud inimlikku psühholoogiat ja loogikat, on aegapidi astunud näidendid, milledes leidub elavaid inimesi oma igapäevaste murede ja rõõmudega. Ärkamisaegsest must-valgest tüübistikust on õnnelikult üle saadud ning katsutud kõverpeeglisse võtta meie tänapäeva sündmusi realistlikus žanris.

Kahe ülalmainitud pala teemaks on armastus. Sümpaatne on see, et kumbki autor ei ole hakanud ennast üle pakkuma, vaid lahendavad sassiläinud armastuseasju lihtsa ning selge maamehe-loogikaga. Kummaski näidendis puudub ka nn. narri tüüp selle äärmuslikus kujus. E. Maiste katsub selleks alul teha küll „lugija-venna“ Vaga Jaagupi, kuid näitab lõpuks siiski ootuste vastu, et ka „vagatsejate“ seas on tõsiselt vagu ning häid inimesi, et mitte kõik pole variserid. Nii lepib Vaga Jaagup sellega, kui tema armastatu saab õnnelikuks teisega, olgugi et ta oleks võinud maksta panna oma majandusliku ülevõimu ja nõuda armastatu endale.

Kaarel Irdu, kes oma näidendi koostanud P. Vallaku novelli järgi, on irriteerinud naisõiguse probleem ja selle käsitus lihtsas külaseltskonnas, kus naist ei võeta väärilise avalikus elus ega tegevuses. Kui 24-aastane orvuks jäänud Reet Soobik tahab isiklikult hakata juhtima isalt päritud potilöövi, siis tunneb iga mees ennast kohustatud olevat teda kui nõrgemat poolt kaitsema ja talle pakkuma oma toetavat kätt. Sellest need rohked abieluettepanekud, ägetsemised, pahurdamised ja purelemised kosjakandi-daatide ning iseseisva neuu vahel.

Kumbki autor pole süüvinud oma aines põhjani, kuid on esitanud seda ladusalt, reaalselt, kohati isegi leidlikult. Heas esituses laval mõlemad näendid suudavad pakkuda rõõmsat meelelahutust ja seetõttu võib neid mõlemaid maalavade tegelastele soovitada.

P. Ambur.

„Eesti Raamat“ ilmub 4 korda aastas. / Tellimishind aastas 1 kr. 40 senti. Üksiknumber 60 senti. / Vastutav toimetaja ja väljaandja Andres Pärl. Toimetuse ja talituse aadr.: Tartu, Kooli 24—5. / Posti jooksev arve 2308.

M. K o n o p n i c k a. Jutupauniku juhtumused
 F. d e M i o m a n d r e. Mängusõduri elulugu
 J. T r u u p õ l d. Rohelise päikese maa
 G. B a s s e w i t z. Peetrikese reis kuule
 S. R e i n h e i m e r. Kuusiku lastetuba
 E. V a n a m ö l d e r. Võlutud koovitaja
 H. R i k a n d. Rahvavanema lapsed
 V. E r a m a a. Väikesed aednikud
 A. V i r g e s. Jänesepoeg To-too
 M. B i g h a m. Rotipere elupäevad
 G. P ö l d m a a. Vangistatud päike
 K. R i s t i k i v i. Lendav maailm
 V. A v e n a r i u s. Reis ümber toa
 V. S a r e t o k. Kiki suur süvi
 E. B e s k o v. Olle suusaretk
 A. V i r g e s. Rajamaa talu
 A. K a u t s. Juss ja Maarja
 E. V a l m r e. Kindral Naki
 S. E i n e r. Raudkaarnad
 Münchhauseni seiklusi

I

S A R I

II

S A R I

Looduse Lasteraamat

Lugu kolmest pörsast
 L. R o b e r t. Rekon
 E. Ö u n. Kolm oravat
 K. R i s t i k i v i. Semud
 A. V a l g m a. Rahapada
 E. D a n k o. Hiina saladus
 R. H e n n i n g s. Väike Heino
 J. T r u u p õ l d. Öömori okaslinn
 J. K. A i n e l o. Vello tee õnnele
 K. R i s t i k i v i. Sinine liblikas
 J. L. B r i s l e y. Miia-Milla-Manda
 M. K o n o p n i c k a. Altmaakese seiklused
 L. T i g a n e. Lugu kahest laisast varesest
 E. V a l m r e. Mardi esimene suur teekond
 E. R a m l a. Muinasjutt põialpoisist, kotkast ja sitikast

Kirjandusesõbrad, koolid ja raamatukogud!

Kogude täiendamisel pidage silmas „Eesti Kirjastuse Kooperatiivi“ järgmisi raamatusarju ja 1936. a. uudisteoseid:

Põhjamaade romaanide 1 valik: 6 väärromaani, umbes 1800 lk. Hind kuni 15. okt. 1936. a. ette tellides Kr. 12.50, kal.-köites Kr. 17.

J. Anker-Larseni „Tarkade kivi“, B. Björnsoni „Jumala teedel“, J. Bojeri „Vang, kes laulis“, K. Hamsuni „August“, I. Kianto „Punane joon“, ja F. E. Sillanpää „Inimesed suveöös“.

Sõjaromaanide 1 valik: 6 romaani ja memuaari, umbes 1800 lk. Hind kuni 1. dets. 1936. a. ette tellides Kr. 10.—, kal.-köites Kr. 14.50.

H. Barbusse'i „Tuli“, G. Duhameli „Märtrite elu“, E. Hemingway „Jumalaga relvad“, A. Thomas „Katrin läheb sõduriks“, L. Renni „Sõda“, ja R. C. Scheriffi ja Bartletti „Teekonna lõpp“.

Ja liha sai sõnaks. Marie Underi luuletuste valikkoogu, (üle 150 luuletuse), H. Mugasto kaas ja siseillustratsioonid (kuni 50 originaalpuugravüüri, osa mitmevärvitrukis). Hind kuni 1. dets. 1936 a. ette tellides: Kr. 3.35 brošeeritult, kr. 4.40 kal.-köites ja kr. 5.40 poolnahkköites (ühes saatekuludega).

1936. a. uudisteosed

(ilmunud ja ilmumas):

A. Hint: Vatu töbilas Kr. 3.45	L. Lintrop: Muiste
J. Kärner: Sada viiskümmend aastat eesti luulet Kr. 3.85	M. Under: Ja liha sai sõnaks
J. London: Merehunt Kr. 4.—	A. Tonska: Juht ja mass
B. Alver: Võtmed ja muukraud	H. de Balzac: Oru liilia
R. Janno: Kaks ja üksainus	R. Rolland: Annette ja Sylvia
M. Jürna: Isamaa pojad	Carrol: Alice seiklusi imedemaal
L. Kibuvits: Kass arvab, et...	Collodi: Valik noorsoojutte
J. Kärner: Pidu kestab	B. Shaw: Cashel Byroni elukutse
A. Kivikas: Nimed marmortahvlil	A. France: Jalakas tee ääres
	Valik läti muinasjutte

EESTI KIRJASTUSE KOOPERATIIV

Tartu, Rüütli 4. Posti jooksev arve nr. 22-87. Telefon 14-95.

KE A 136,2
766,7

Anatole France: Kuningatar Hanejala praeköök (1 köites)

Luigi Pirandello: Kadunud Mattia Pascal (1 köites)

Wladyslaw St. Reymont: Töötatud maa 1 (köites)

Sigrid Undset: Kristiina Lauritsatütar (3 köites)

John Galsworthy: Forsyte'ide saaga (3 köites)

Grazia Deledda: Kõrkjad tuules (1 köites)

George B. Shaw: Püha Johanna (1 köites)

Thomas Mann: Buddenbrookid (2 köites)

Knut Hamsun: Maa õnnistus (1 köites)

Sinclair Lewis: Babbit (1 köites)

10

AUTORIT

I S A R I

15

KÖITES

NOBELI LAUREAATE

10

AUTORIT

I I S A R I

Ivan Bunin: Küla (1 köites)

Sinclair Lewis: Peatänav (1 köites)

Selma Lagerlöf: Jeruusalemm (2 köites)

Karl Gjellerup: Tuuleveski (1 köites)

Knut Hamsun: Segelfossi linn (1 köites)

Romain Rolland: Jean Christophe (4 köites)

Henryk Sienkiewicz: Ristirüütlid (2 köites)

Maurice Maeterlinck: Tarkus ja saatus (1 köites)

Anatole France: Sylvestre Bonnard'i roim (1 köites)

Rabindranath Tagore: Gitanjali. Aednik. (1 köites)

15

KÖITES

K./Ü. „LOODUS“, TARTU

ÜLIKOOI TÄN. 18 • POSTI JOOKSEV ARVE 2055

HIND 60-SENŤI